

བོད་ཀྱི་གསར་འགྱུར་

Číslo 42
Podzim 2012
35 Kč

Tibetské listy

nezávislý pololetník pro věci tibetské

Zatímco čeští tibetaniisté usilují o vystrnadění termínu „lamaismus“ z českého slovníku, český premiér vymyslel termín nový: „dalajlamismus“. „Vyzývání tohoto směru není podporou demokracie“, řekl. O vymezení nového pojmu se postaraly nevládní organizace Lungta, M.O.S.T. a Potala v otevřeném dopise premiérovi: „Dalajlamismus dosud není politický směr, ani nové náboženství, ale pokud znamená úctu k životu, porozumění, toleranci, soucítění a právo na štěstí pro všechny lidské bytosti [...], potom se k tomuto směru hlásíme. [...] 14. dalajlama zahájil reformy v Tibetu již před vpádem čínské okupační armády a pokračoval v nich po nuceném odchodu do exilu. Od roku 1987 neusiluje o odtržení od Číny, ale o [...] autonomii v rámci ČLR a zaručení základních lidských práv.“ Mnoho problémů, jak říká dalajlama, pramení z neznalosti. A zde by svou troškou chtělo přispět i 42. číslo *Tibetských listů*. O současných tibetsko-čínských vztazích se dočtete nejen v pravidelné rubrice *Stalo se*, ale také v článku bývalého dalajlamova vyjednavče Lodö Gjariho *Kam směřuje čínská politika vůči Tibetu*. Jsme hrdí, že jsme mohli otisknout článek tak význačného dalajlamisty. Se stejnou radostí publikujeme text předního českého tibetanisty Luboše Bělky a přidáváme 4 stránky literární přílohy s povídkou Päma Cchetäna *Ugjänovy zuby*. A pokud byste si přáli přesvědčit se o demokratičnosti tibetské „teokracie“ na vlastní oči, *Trubači na střeše kláštera Thigce* od Michala Novotného ohlašují návštěvu demokraticky zvoleného tibetského premiéra Lozang Senggeho v ČR (viz poslední strana). Nezapomínejte na Tibet, na *Tibetské listy*, ani na naše politiky! Ať jsou všechny bytosti šťastné.

za redakci TL mis

Obsah

Rozhovor s Päma Cchetänem	3
Sebeupálení Tibetánů (od března 2012)	5
Stalo se	6
Lodö Gjalcchän Gjari: Kam směřuje čínská politika vůči Tibetu?	8
Putování Tibetem: Dzačhuka – Seršul	12
Pozvánka: Turfanská sbírka v berlínském Muzeu indického umění	14
Luboš Bělka: Buddhistický Petrohrad	16
Stručné dějiny Tibetu: Nadvláda Džúngarů, Mandžů a vláda	23
7. dalajlama	23
Tibetské odívání: Pásky, doplňky u pasu a obuv	24
Päma Cchetän: Ugjänovy zuby	26
Oznámení	32

Tibetské listy

nezávislý pololetník
pro věci tibetské

Vydává Potala, o. s.
Horovo náměstí 3, 180 00 Praha 8,
www.potala.cz

Redakce:
Zuzana Vokurková,
Kamila Hladíková, Michal Synek
Jazyková redakce:
Iva Mrkvičková
Sazba: Ramio
Tisk: af bkk

Registrace:
MK E ČR 8226; ISSN 1212-4354

Číslo 42 vychází 17. října 2012

Názory vyjádřené v otištěných
textech se nemusí nutně
shodovat s názory redakce.

Předplatné *Tibetských listů*
je možné objednat telefonicky
na čísle 604 97 37 09
nebo na e-mailové adrese
tibetske.listy@potala.cz.

Distribuční místa:

- Ostrava – M.O.S.T., Tilschové 5
- Praha 1 – Čajovna U kohouta, Michalská 3
- Praha 2 – Rybanaruby, Mánesova 1645/87
- Praha 3 – Čajovna Genesis, Krásova 17
- Praha 7 – Čajovna ve věži, Na Výšinách 1
- Praha 8 – Centrum Potala, Horovo nám. 3

Foto na obálce:

Michal Novotný: Klášter Thigce,
Ladak, Indie

Chci zobrazit pravou podstatu života Tibetanů

Rozhovor s Päma Cchetänem

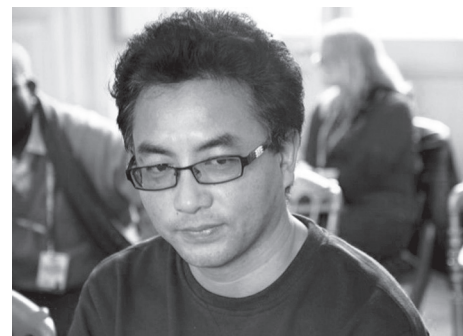

Foto Štiff

Päma Cchetän (Pema Tsenden / Pad ma tshe bstan) se narodil roku 1969 v okrese Trika v Amdu, na území dnešní provincie Čching-chaj. Je jedním z nejvýraznějších mladých tibetských spisovatelů a v posledních letech se na mezinárodní filmové scéně proslavil jako „první tibetský režisér“, autor zatím tří mezinárodně oceněných hraných celovečerních filmů: *Tiché svaté kameny* (2005, tib. *Lhing 'jags kyi ma ni rdo 'bum*), *Hledání* (2009, tib. *Tshol*) a *Starý pes* (2010, tib. *Khyi rgan*). K nejvýznamnějším oceněním patří velká cena poroty na filmovém festivalu v Šanghaji za *Hledání*, začátkem června tohoto roku pak přibyl zatím poslední úspěch, když byl nejnovější film, *Starý pes*, na Brooklynském filmovém festivalu vyhlášen za nejlepší celovečerní hraný film. Päma Cchetän studoval na Institutu tibetského jazyka a kultury Severozápadní univerzity menšinových národností v Lan-čou v provincii Kan-su, kde promoval roku 1995. Po roce 2000 získal stipendium nadace Trace Foundation, která podporuje tibetské studenty, a nastoupil na Pekingskou filmovou akademii, kde absolvoval postgraduální studia filmové režie.

Od druhé poloviny 90. let publikoval své první povídky v tibetštině. Radí se k nemnoha bilingvním tibetským spisovatelům a občas publiku-

je i v čínštině a překládá mezi oběma jazyky. Celkem mu zatím vyšlo asi padesát povídek a novel. Zachycuje v nich život v současném Tibetu a zaměřuje se především na střet tradicí ovlivněného pohledu na svět s nevyhnutelnými projevy modernizace tibetské společnosti. Zatím vzbudil největší pozornost svou povídkou „*Sníh*“ (1999, tib. *Gangs*) a novelou „*Život ve městě*“ (2003, tib. *Grong khyer gyi 'tsho ba*). V nejbližší době vyjde sbírka překladů jeho povídek do francouzštiny a angličtiny.

Některé zdroje vás představují jako „syna tibetských nomádů“. Můžete se prosím stručně zmínit o své rodině a podmínkách, v jakých jste vyrůstal?

Můj domov je v Amdu (okres Trika, pozn. KH) v napůl zemědělské a napůl pastevecké oblasti. Ve vyšších polohách jsou tam stepi, kde se pase dobytek, a v nižších polohách se dá obdělávat půda. Moji rodiče tam stále žijí a já jsem se tam narodil a vyrůstal. Mým mateřským jazykem je tibetština (amdoský dialekt, pozn. KH).

Jaká je podle vás v současnosti úroveň tibetského vzdělání v Amdu? Dávají mladí lidé přednost vzdělání v tibetštině, nebo čínštině? Úroveň vzdělání je zde celkem dobrá, mladí lidé zpravidla chápou význam vzdělání v mateřském jazyce. Ale s ohledem na budoucí uplatnění a další současné problémy se hodně rodičů i mladých lidí těžko rozhoduje, jestli zvolit vzdělání hlavně v tibetštině, nebo v čínštině.

Jak vlastně Tibetana (vůbec prvního) napadne jít do Pekingu studovat film? Bylo těžké dostat se na Filmovou akademii?

Šel jsem tam, protože jsem chtěl zobrazit pravou podstatu života Tibetanů. A dostat se na Filmovou akademii je velice obtížné. Získal jsem magisterský titul na fakultě režie, studoval jsem zde filmovou tvorbu. Ve stejné době se tam dostalo jen pět lidí, a pro získání titulu bylo podmínkou samostatně natočit vlastní celovečerní hraný film.

Když jste studoval v Pekingu na Filmové akademii, jaké vlivy na vás nejvíc působily? Jaký máte vztah k čínským režisérům tzv. „páté“ a „šesté“ generace?

Studoval jsem a osvojoval jsem si především odborné znalosti ohledně filmařské práce, to mi později hodně pomohlo při tvorbě vlastních filmů. Pokud jde o čínskou „pátou“ a „šestou“ generaci, myslím, že jsou to důležité mezníky ve vývoji čínského filmu, a navíc tito režiséři pomohli zvýšit prestiž čínského filmu v zahraničí. Já jsem byl jejich filmy „odkojený“.

V Číně jste coby Tibetan „národnostní menšina“. Setkal jste se s nějakými s tím spojenými problémy nebo překážkami při vstupu na Pekingskou filmovou akademii nebo při natáčení vlastních filmů, které jsou velice silně orientované na zachycení života tibetské „menšiny“?

Pokud jde o mě samotného, na Pekingské filmové akademii jsem se s žádnými problémy nesetkal, naopak, mnoho učitelů mě podporovalo a pomáhalo mi. A co se týká filmů s problematikou „menšinových národností“, hlavním problémem je cenzura. Cokoli, co se jakýmkoli způsobem dotýká „menšin“ nebo náboženství, je v Číně velice citlivé. I několik mých scénářů bylo cenzurováno.

Jak jsou vaše filmy financovány? Máte nějakou oficiální finanční podporu z čínské strany?

Sháním soukromé sponzory nebo pomoc od přátel a známých.

Jak na vaše filmy reagují čínští diváci?

Mnoho čínských diváků poté, co filmy viděli, mělo pocit, že opravdu reálně zachycují současnou tibetskou realitu a že představují pohled někoho zevnitř tibetské společnosti (domnívají se, že když dosud čínští nebo zahraniční režiséři natáčeli filmy o Tibetanech, bylo to zachycení zvnějšku, které zůstávalo pouze na povrchu a neproniklo do vnitřního světa Tibetanů).

Vaše filmy i povídky zachycují život v součas-

ném - moderním Tibetu (Amdu). Víceméně ve všech vašich dílech se ale objevují určité náboženské motivy, zejména jsou zdůrazňovány láska a soucit se všemi živými bytostmi. Jaké mají podle vás tyto hodnoty místo v současné tibetské společnosti?

Na hodnotách lásky a soucitu je postavena celá tibetská, respektive buddhistická kultura. Podle mě jsou tyto hodnoty v Tibetanech hluboce zakořeněné a to se projevuje v každickém detailu našeho každodenního života.

Připadá mi, že Vaše filmy a povídky ukazují Tibet možná trochu jinak, než jak si ho většina lidí na západě představuje. Nesetkal jste se někdy s reakcemi, které by toto naznačovaly? Ve filmech i literárních dílech zobrazují skutečný život v tibetských oblastech, ale některým lidem na západě to možná může připadat ne skutečné.

Lidé mimo Tibet toho o moderní tibetské literatuře většinou mnoho neví. Na západě byla v minulosti přeložena spíše díla spisovatelů, kteří píšou čínsky, literatura psaná tibetsky se začíná pomalíčku představovat západním čtenářům až v posledních letech...

Víceméně všude v zahraničí je tibetská, ale čínsky psaná literatura trochu známější než ta psaná tibetsky. V 80. letech měla čínsky psaná literatura tibetských autorů zřetelně vyšší úroveň než moderní literatura v tibetštině. Ale od 90. let tibetsky psaná literatura udělala veliký pokrok a objevilo se několik výborných děl. Ale i přesto je těmto dílům stále věnována mnohem menší pozornost než těm napsaným v čínštině. Já sám jsem v posledních letech přeložil několik děl tibetských spisovatelů do čínštiny, a poté, co byla vydána, měla v čínských literárních kruzích docela pozitivní ohlas. Celkově se úroveň moderní tibetské literatury už hodně zlepšila.

Myslíte, že moderní tibetská literatura má co nabídnout v tomto ohledu zcela neznalému západnímu čtenáři?

Myslím, že moderní tibetská literatura může západnímu čtenáři umožnit, aby lépe pronikl do vnitřního světa Tibetanů a aby lépe pochopil současnou tibetskou realitu.

Vy sám ještě chcete dál psát? V čem vidíte smysl psaní? (pro vás osobně, pro Tibetany, pro Číňany, lidi na západě...?)

Pro mě osobně je psaní výrazem potřeby vyjádřit to, co mám na srdci. Literatura, o kterou usiluji a v kterou doufám, je literatura bez jakýchkoli omezení, svobodná a spontánní.

Některé z vašich povídek byly označeny jako „magicko-realistické“. Souhlasíte s tím? Co vás vedlo k užití tohoto literárního stylu?

Některé moje povídky byly opravdu ovlivněné tzv. „magickým realismem“. Souvisí to s tím, že spisovatelé jako Taši Dawa, Alaj a další (spisovatelé tibetské národnosti píšící čínsky, pozn. KH) si tento styl vypůjčili. Jejich díla jím byla zřetelně ovlivněná a byla docela úspěšná. Jinak to možná také souvisí s určitými tibetskými kulturními specifiky, zdá se, jako by tento styl byl v tibetských oblastech nějak přirozeně zakořeněný.

Věříte tedy, že tzv. „tibetský magický realismus“ pramení z „mysteriózní“ tibetské kulturní tradice a že nějakým způsobem zprostředkuje její vliv na současnou tibetskou realitu? Není to jen jeden ze stereotypů, které si s Tibetem spojují cizinci?

Myslím, že historické kořeny tibetské kulturní tradice opravdu mají určité podobné rysy s historickými kořeny kulturní tradice Jižní Ameriky (tj. kolébky „magického realismu“, pozn. KH). To je také jeden z důvodů, proč tolik tibetských spisovatelů s „magickým realismem“ uspělo.

Proč pro svou literární tvorbu používáte dva jazyky, tibetštinu a čínštinu? Je hodně takových bilingvních autorů?

Tato otázka je poměrně složitá. Souvisí to s částečně současnou specifickou situací tibetských oblastí, kde lidé žijí v dvojjazyčném prostředí,

mezi dvěma kulturami, což přirozeně způsobilo tento jev. Je to podobné jako se spisovateli v Indii. Já osobně považuji za hlavní tvorbu v mateřském jazyce a domnívám se, že tibetská literatura v pravém slova smyslu je ta, která užívá mateřskou řeč.

Kromě toho, některé z mých povídek napsaných v tibetštině jsou realistické (ve smyslu literárního stylu, pozn. KH), ale kdyby stejná díla byla napsaná čínsky, zřejmě by neměla moc velký smysl. Jiné povídky se zaměřují na běžné lidské emoce a situace, a proto jsem je napsal v obou jazycích. Jako např. „Ugjänyovy zuby“. V mém případě necítím zpravidla žádný rozdíl v tom, jestli píšu tibetsky nebo čínsky. V tibetských oblastech takových spisovatelů, kteří jsou schopni skutečně tvořit v obou jazycích, není moc, opravdu jen pár.

Kamila Hladíková

Sebeupálení Tibetanů (od března 2012)

Dolkar Ccho, 26-letá matka dvou dětí, si 7. srpna 2012 o půl třetí odpoledne svlékla oblečení a zapálila se poblíž stúpy u kláštera Cö Gandän Čhöling v Kanlho. Provolávala hesla za návrat dalajlamy a za svobodu Tibetu. Po uhašení ohně prosila místní mnichy, ať jí kámen rozbijí hlavu a zabijí ji, aby se nedostala živá do čínské vazby. Mniši ji vzali do kláštera, kde si ji vyzvedla rodina a odvážela domů. Při převozu Dolkar Ccho zemřela.

Od února 2009 se v Tibetu na protest proti čínské správě Tibetu upálilo 54 mužů a žen, z nich 28 od března 2012.

www.savetibet.org

10. března ..... **Gepä (18)**
..... mnich z kláštera Kirti

14. března ..... **Džamjang Paldän (přes 30)**
..... mnich z kláštera Rongpo (Rongwo)

16. března	Lozang Cchulthim (20) mnich z kláštera Kirti
17. března	Sönam Dargjä (44) rolník ze SV provincie Čching-chaj
28. března	Lozang Šerab (20) mnich z kláštera Gandän Tānpāling
30. března	Tānpa Dargjä (22) mnich z kláštera Cchodün
30. března	Čhime Paldän (21) mnich z kláštera Cchodün
19. dubna	Sönam (přes 20) Ngaba
19. dubna	Čhöpag Kjab (přes 20) Ngaba
27. května	Dordže Cchetän (19) upálil se před klášterem Džókhang ve Lhasě
27. května	Dargjä (25) upálil se před klášterem Džókhang ve Lhasě
30. května	Rikjö (33) nomádká žena z oblasti Ngaba
15. června	Tamdin Thar (přes 50) nomád z Čhenca v Čching-chaji
20. června	Tändzin Khādub (24) upálil se v Tidu v provincii Čching-chaj
20. června	Ngawang Norphel (22) upálil se v Tidu v provincii Čching-chaj
27. června	Dekji Chödrom (přes 40) matka dvou dětí, Kjegundo
7. července	Cchewang Dordže (22) nomád z Damžungu
17. července	Lozang Lodzin (18) mnich z Ngaba
6. srpna	Lozang Cchulthim (21) mnich z Ngaba
7. srpna	Dolkar Ccho (20-30) matka několika dětí, ze zemědělské rodiny, Kanlho
10. srpna	Čhöpa (24) upálil se v Ngaba
13. srpna	Taši (21) laik z Ngaba
13. srpna	Lungtog (asi 20) mnich z Ngaba
27. srpna	Lozang Kalzang (18) laik, upálil se v Ngaba
27. srpna	Lozang Damchö(17),

příbuzný Lozang Kalzanga mnich, upálil se v Ngaba
25. září **Jangdang (27)**
upálil se v Dzatö
4. října **Gudub (43)**
spisovatel, upálil se v Nagchu
6. října **Sengge Gjaccho (27)**
upálil se v Cö, Kanlho

Stalo se

9. března (Phayul) Asi 700 studentů střední školy ve východotibetském Rebkongu protestovalo za právo učit se ve svém rodném jazyce poté, co jim byly rozdány učebnice pouze v čínštině. V Rebkongu se již dříve konaly rozsáhlé demonstrace proti plánu zavést čínštinu jako jediný jazyk výuky v tibetských školách.

14. března (TCHRD) Z Tibetu přicházejí desítky zpráv o napadání, zatýkání a vykazování mnichů z klášterů. Např. z kláštera Karma v Čhamdu bylo dle zpráv vykázano asi 100 mnichů.

21. března (TCHRD) Přes sto mnichů z kláštera Bora protestovalo za náboženskou svobodu v Tibetu, přičemž někteří během protestu mávali tibetskými vlajkami a nesli dalajlamovy fotografie. Policie poté klášter obklíčila a na 40 mnichů zadržela.

28. března (Tehelka) Stovky Tibetanů protestovaly v hlavním městě Indie Dillí proti návštěvě čínského prezidenta Chu Ťin-tchaa. Během protestu se zapálil 27-letý Džampal Ješe, který později v nemocnici na následky svých zranění zemřel.

4. dubna (TCHRD) Khānpa Gjewala, opat kláštera Gjegjal Dzogchen, byl odsouzen k dvěma letům vězení za „protistátní činnost“. Khānpa se snažil snížit negramotnost v okrese a za tímto účelem založil školu zaměřenou především na výuku tibetštiny.

6. dubna (RFA) Lesy východního Tibetu už téměř měsíc sužují rozsáhlé požáry, založené pravděpodobně pytláky. Přesné údaje o ško-

dách a počtu vysídlených lidí nejsou známy. V oblasti byl vyhlášen výjimečný stav.

19. dubna (TCHRD) Úřady v Kardze v provincii S'čchuan nařídily uzavřít školu ve vesnici Khodog. Na škole, financované místními zdroji, se vyučovala tibetština a tibetská kultura.

24. dubna (AFP) Indie zprostila všech obvinění 17. karmapu Urgjān Thinlā Dordžeho, v jehož klášteře se v lednu 2011 našla hotovost v několika cizích měnách v hodnotě cca 1 mil. eur.

26. dubna (TCHRD) S'čchuanský provinční soud odsoudil 16 Tibetanů k tvrdým trestům za jejich účast na lednových protestech v okrese Daggo. Nejvyšší trest, uvěznění na doživotí, dostal Sönam Lhündub, ostatní tresty se pohybují mezi 3 až 15 lety.

5. května (RFA) Půda 3 tibetských vesnic v provincii Čching-chaj byla násilně zabrána čínskými úřady. Podle některých zdrojů má být poskytnuta čínským přistěhovalcům v souvislosti s výstavbou dvou vodních elektráren.

7. května (Xinhua) Od zahájení provozu na železnici spojující Golmud s Lhasou v r. 2006 uskutečnilo cestu na této trase více než 49 milionů lidí, přičemž počet cestujících roste každým rokem průměrně o 10%.

15. května (TCHRD) Čínské úřady uzavřely dvě tibetské soukromé školy v provinciích Kan-su a Čching-chaj a zadržely celkem 5 jejich zaměstnanců. Ředitel jedné ze škol se měl dopustit zločinu tím, že složil protičínskou píseň.

25. května (TCHRD) Úřady TAO zakázaly všem státním úředníkům, členům strany a studentům účastnit se jakýchkoli slavností a ceremonií spojených s náboženstvím, jakými je např. Saga Dawa. Účast na takovýchto akcích vede podle textu nařízení k vážnému narušení politického uvědomění a produktivity.

28. května (Hindustan Times) Indie bude usilovat o znovuotevření konzulátu ve Lhasě, který byl uzavřen po válce s Čínou v r. 1962. Indický požadavek se objevil krátce poté, co Čína požádala o otevření konzulátu v Čennaji.

4. června (Tibet.net) Na své funkce rezignovali dva zástupci dalajlamy pro vyjednávání s Pekingem, Lodö Gjari a Kalzang Gjalcchän. Uvedli,

že se cítí frustrováni absencí pozitivního přístupu čínské strany.

12. června (TibetInfoNet, Xinhua) Xinhua oznámila, že se koncem června začne v TAO usku- tečňovat první projekt recyklace materiálů jako je železo, plast a papír. Kvůli velikosti závodu se spekuluje o tom, že by mohl být užíván i pro odpad pocházející z jiných částí ČLR.

13. června (RFA, TPI) V policejní vazbě zemřel údajně na následky mučení Tibetan, který byl obviněn z toho, že v Kardze v provincii S'čchuan vyvěšoval plakáty volající po nezávislosti Tibetu.

13. června (egovmonitor.com) Evropský parlament přijal rezoluci o Tibetu, kritizující nedorozumění lidských práv a požadující zveřejnění informací o všech obětech sebeupálení.

24. června (The Hindu) Peking oznámil, že vyčlenil 400 milionů jüanů na rozvoj příhraniční oblasti Ňingthi na jihovýchodě TAO ve významné turistické centrum. Projekt navazuje na národní park v kaŇonu řeky Brahmaputry, který bude otevřen v prosinci.

3. července (RFA) Dle RFA byli tři mniši z kláštera Bongtag v oblasti Themčhen v provincii Čching-chaj odsouzeni k 9 až 11 letům odnětí svobody za podněcování Damchö Zangpa k sebeupálení v únoru 2012.

12. července (TPI) Dle TPI ubili k smrti čínští policisté Pāma Norbua, mnicha z kláštera Lhophu v oblasti Čhamdo v TAO, když se vracel domů. Při prohlídce u něj našli několik CD a knihy.

16. července (RFA) Čínské bezpečnostní složky zastřelily Tibetana a dalších šest zadržely při rozhánění asi tisíce Tibetanů, kteří se shromáždili, aby protestovali proti dolování v Markhamu v oblasti Čhamdo v TAO.

22. července Čínské úřady údajně od března 2012 zadržely více než tisíc obyvatel z oblasti Diru/Tiru, především mladé lidi, kteří se zasazují o obrození tibetského jazyka a kultury. Diru je jedním z center tibetského odporu v TAO.

23. července (Phayul) Asi 400 rodin z Göndžo v oblasti Čhamdo bylo donuceno podepsat souhlas s přesídlením, aniž by jim byl sdělen důvod k přesídlení.

23. srpna (RFA) Čínské úřady zavedly přísná bezpečnostní opatření ve Lhasě. Ve všech ulicích ústících k hlavnímu chrámu Džókhangu v centru tibetského města byly umístěny policejní kontrolní stanoviště a bezpečnostní rámy, jaké se užívají na letištích.

30. srpna (TPI) Čínské bezpečnostní složky zadržely asi 70 mnichů ze 4 klášterů v Gön-džó v oblasti Čamdo bez udání důvodů. Úřady oznámily, že mniši byli odvezeni na 15 denní „kurz právní výchovy“.

10. září (idnes.cz) Premiér ČR Petr Nečas kritizoval přehnanou podporu tibetského vůdce dalajlamy, kterou označil za „dalajlamismus“. „Vzývání tohoto směru není podporou demokracie“, řekl. Uvedl rovněž, že Česko razí politiku jedné Číny.

Filip Němec

Kam směřuje čínská politika vůči Tibetu?

Lodö Gjalccchän Gjari

Z vystoupení před Radou pro mezinárodní vztahy (Council on Foreign Relations)

Washington, 23. dubna 2012

převzato z www.savetibet.org

Většina z vás ví, že jsem po mnoho let stál v čele tibetské delegace vedoucí dialog s čínskou vládou. Dnes však před vás nepředstupuji s další zprávou o postupu vyjednávání, jelikož se neudálo nic nového, o čem bych vás mohl zpravit. Moje poslední setkání s představiteli Číny proběhlo v Pekingu v lednu roku 2010. Od té doby se nám navzdory mému upřímnému a vytrvalému úsilí nepodařilo znovu se sejít. S ohledem na kritickou situaci v Tibetu, na probíhající změny politického vedení v Pekingu a v Dharamsale a na několik dalších faktorů nepředpokládám, že by rozhovory byly v nejbližší době obnoveny, rozhodně nikoli pod mým vedením. Jakožto člověk, který těmto aktivitám

věnoval několik desetiletí, jsem stále pevně přesvědčen, že jedinou cestou, po níž Tibeťané a Číňané mohou dojít k oboustranně přijatelnému řešení pro Tibet, je dialog. Věřím, že zřetelnost a dobrá politická vůle nabudou mezi čínskými vůdci vrchu nad neústupností, a přijal jsem s povděkem, že demokraticky zvolený tibetský premiér Dr. Lozang Sengge opakovaně vyjádřil svoji oddanost politice „střední cesty“, formulované JS dalajlamou.

[...]

Rád bych vás dnes upozornil na několik nových aspektů dlouhodobého konfliktu [mezi Tibetem a Čínou] a podělil se s vámi o svou obavu, že nebudou-li tyto nové problémy vyřešeny, platforma pro dosažení mírového řešení může být zničena.

[...]

Dějiny vztahů mezi Tibetem a Čínou – a mezi Tibeťany a Číňany – jsou velmi složité a nelze je pochopit v omezeném kontextu dějin relativně mladé Čínské lidové republiky. To by snad ani nebylo nutné zdůrazňovat, kdyby mezi námi nebyli tací, kteří své dějiny dobře neznají, a kdyby se naši přátelé v Pekingu nesnažili přesvědčit politiky z celého světa nejen o tom, že „Tibet je neoddelitelnou součástí Číny“, ale rovněž, že vztahy s ČLR musí být založeny na principu „jedné Číny“ – mylně aplikovaném na Tibet – a že podpora tibetského boje za svobodu tomuto principu odporuje.

Dnešní podoba tibetsko-čínských vztahů má své kořeny v čínské vojenské invazi do Tibetu, k níž došlo v roce 1949/50, a v *Sedmnáctibodové dohodě o mírovém osvobození Tibetu*, jež byla Tibeťanům vnucena v roce 1951.

Dovolte mi, abych se nyní krátce dotkl několika záležitostí, které v budoucnu budou ovlivňovat nejen politiku vlád v Asii, Evropě a ve Spojených státech, ale rovněž strategii tibetské exilové vlády. Tato témata úzce souvisejí se třemi vysoce problémovými oblastmi: se vztahem mezinárodního společenství k Tibetu, se současným a budoucím směřováním čínské politiky vůči tibetské autonomii a s alarmující současnou situací v Tibetu samotném.

Na prvním místě bych se chtěl zmínit o politickém klamu, jenž paralyzuje schopnost některých vlád zaujímat rozumná a realistická stanoviska k tibetské otázce a ke zhoršující se situaci v této zemi. Tímto klamem je dobře známa – ale špatně pochopená – politika „jedné Číny“, s jejíž pomocí čínská vláda brání legitimní snaze mezinárodního společenství prošetřovat a ovlivňovat situaci v Tibetu.

Politika „jedné Číny“, jak mnozí z vás jistě vědí, byla formulována počátkem roku 1970 jakožto politický nástroj, jenž měl Spojeným státům umožnit navázat vztahy s Čínskou lidovou republikou, aniž by musely přerušit kontakty s Čínskou republikou na Tchajwanu.

Když tehdejší americký prezident Richard Nixon a jeho poradce pro národní bezpečnost Henry Kissinger ubezpečili čínského premiéra Čou En-laje a předsedu čínské komunistické strany Mao Ce-tunga, že Spojené státy neprosazují politiku „dvojí Číny“, stalo se tak v odpověď na čínský požadavek vyjasnit americkou pozici vůči Tchajwanu. V *Šanghajském komuniké* z roku 1972 Spojené státy se značnou diplomatickou obratností prohlásily, že „Číňané na obou březích Tchajwanské úžiny tvrdí, že Čína je pouze jedna a že Tchaj-wan je součástí Číny [...] a Spojené státy nebudou jejich názor rozporovat.“

[...]

Svou podporu politice „jedné Číny“ deklarovaly i příští americké vlády, v některých případech s výslovným odkazem na výše zmíněné komuniké a na zvláštní status Tchajwanu. Ačkoli však tato politika byla formulována v kontextu americko-čínských a americko-tchajwanských vztahů, Peking stále častěji požaduje, aby ji podpořily i další vlády, s nimiž má diplomatické styky.

Jak všechna tato fakta souvisí se situací v Tibetu? Základním dokumentem upravujícím čín-

sko-tibetské vztahy není *Šanghajské komuniké* z roku 1972, ale výše zmíněná *Sedmnáctibodová dohoda*. Irelevantnost politiky „jedné Číny“ pro oblast čínsko-tibetských vztahů je zřejmá. Jelikož se žádná tibetská vláda nikdy neprohlásila za vládu Číny, principu „jedné Číny“ – ani vládní politiky zdůrazňující nerozdělitelnost Tchajwanu a pevninské Číny jakožto součástí jediného státu – v oblasti čínsko-tibetských vztahů jednoduše není zapotřebí.

Co se týče dějin Tibetu a nezávislosti této země na Číně, naše názory a názory čínské vlády se různí. Přesto, jak jistě víte, všechny návrhy a prohlášení JS dalajlamy týkající se řešení tibetské otázky nastiňují řešení respektující suverenitu a teritoriální integritu Čínské lidové republiky v jejích dnešních hranicích. Všechna navrhovaná řešení vycházejí z požadavku na skutečnou autonomii Tibeťanů v rámci ČLR, aniž by počítala s tibetskou samostatností.

Přesto se čínská vláda neustále snaží aplikovat politiku „jedné Číny“ na Tibet a v posledních letech se jí opravdu podařilo nejen přivést některé státy k mylnému názoru, že se tato

politika Tibetu opravdu týká, ale přesvědčit je rovněž, že v jejím rámci musejí omezit své vztahy s exilovými tibetskými vůdci, počítaje v to i JS dalajlamu. Jsme toho názoru, že skutečným cílem čínských iniciativ je zabránit cizím vládám hrát konstruktivní roli v hledání a prosazování mírového, oboustranně přijatelného řešení tibetské otázky. Svým souhlasem s aplikovatelností politiky „jedné Číny“ na Tibet tyto vlády ve skutečnosti vyjadřují svůj souhlas s názorem, že dalajlama usiluje o „rozštěpení“ Číny.

Tvrzení, že zahraniční vlády svými vztahy s tibetskými exilovými vůdci zpochybňují politiku „jedné Číny“, je ve skutečnosti samo s touto politikou v rozporu. Pokud by politiku „jedné Číny“ bylo vůbec možné uplatnit v případě Tibetu, byly by tyto vztahy jejím potvrzením.

Art Tenzin Dhonyoe

Jelikož cílem politiky „jedné Číny“ bylo umožnit Spojeným státům, aby mohly udržovat vztahy s Tchaj-wanem a zároveň prohlásit vládu ČLR za jedinou zákonnou čínskou vládu, měla by v případě aplikace na tibetskou otázku posloužit k legitimizaci vztahů s tibetskou exilovou vládou a JS dalajlamou, při zachování dobrých vztahů s Pekingem.

V rozporu s čínskými postoji vláda Spojených států amerických *Zákonem o politice vůči Tibetu* (*Tibetan Policy Act*, P.L. 10-228, Sec. 611) nabádá své úředníky, aby „udržovali úzké vztahy s náboženskými, kulturními a politickými osobnostmi tibetského národa [...]“. Úředníci a poradci ministrů zahraničních věcí evropských i jiných států, kteří nekriticky přijímají argumenty Pekingu, by měli své názory opřít o důkladnější analýzu a neměli by bez rozmyslu vybízet politické představitele svých států, aby nepřekračovali hranici, jež ve skutečnosti vůbec neexistuje.

Všechny vlády světa mají právo udržovat vztahy s tibetskou exilovou vládou, aniž by bylo zpochybněno jejich respektování politiky „jedné Číny“, a jsou povinné, domnívám se, ve vlastním zájmu i v zájmu celosvětového míru hledat mírové řešení tibetské otázky v dialogu s oběma stranami.

Za situace, kdy v Dharamsale dochází k výměně politického vedení, je velmi důležité, aby cizí vlády uvažovaly v dlouhodobější perspektivě a svá politická rozhodnutí opíraly o přímé vztahy s demokraticky zvolenou tibetskou vládou, jejíž autorita se opírá o tibetský lid a kterou Tibeťané v Tibetu vnímají jako přímého následníka vlády JS dalajlamy.

[...]

Politická nestabilita na Tibetské náhorní plošině [...] může mít vážné důsledky. Je třeba si uvědomit, že extremismus a politické násilí, s nimiž se setkáváme v tolika místech světa, se dosud Tibetu vyhýbají, především díky působení JS dalajlamy a zásadám buddhismu – cílicímu silnému pronásledování – , jimž se daří tlumit destabilizující a potenciálně nebezpečný vliv nenávistné čínské propagandy, sociální nerovnosti mezi Tibeťany a Číňany, napjatých meziethnických vztahů

a dalších rizikových faktorů. Vlády a političtí vůdci, kteří se setkávají s tibetskými představiteli, v čele s JS dalajlamou, svým jednáním dodávají věrohodnosti přesvědčení, že dialog a nenásilí mají šanci přinést kýžené změny. Na druhé straně obavy ze vztahů s tibetskými vůdci a odmítavé postoje vysílají opačný signál k těm, kdo vážají mezi prosazováním svých politických cílů demokratickými prostředky a násilným bojem. Evropské vůdci podporující nenásilné formy řešení konfliktů a odmítající užití síly by měli uvažovat o tom, zda a jakým způsobem dávají své názory najevo, a v případě Tibetu by se měli řídit příkladem několika amerických prezidentů, ministrů zahraničí a předsedů kongresu, kteří se postavili na stranu JS dalajlamy a na stranu tibetského lidu.

Obrátíme-li nyní pozornost k čínské politice vůči Tibetu, je třeba se zmínit se znepokojením o nedávno publikovaném článku jednoho vysoce postaveného funkcionáře Čínské komunistické strany, který požaduje zrušení čínských ústavních zákonů garantujících autonomii Tibeťanům a dalším národním menšinám žijícím v hranicích ČLR. Tento názor bohužel nelze považovat za ojedinělý výstřelek příliš zapáleného jednotlivce. Již po několik let je stejný názor na nejrůznějších fórech hlášen rovněž jedním akademikem majícím úzké kontakty s komunistickými funkcionáři odpovědnými za řešení tibetské otázky. Je velmi důležité uvědomit si, jaké by přijetí podobných návrhů mělo důsledky, neboť jeho dopad by byl vpravdě závažný.

Návrhy JS dalajlamy, podporované tibetskou exilovou vládou, stejně jako mnoha dalšími vládami a odborníky na mezinárodní politiku, požadují vyřešení tibetské otázky prostřednictvím proměny nominální autonomie Tibetu ve skutečnou a účinnou samosprávu, garantovanou čínskou ústavou a čínskými zákony. Jsme přesvědčeni, že nárok Tibeťanů žít způsobem vycházejícím z vlastní kultury, hodnot a náboženských tradic lze nejlépe uplatnit tehdy, bude-li jim umožněno spravovat vlastní záležitosti v rámci politického systému, jehož vznik předpokládá předání části pravomocí ústřední vlády vládě Tibetské autonomní oblasti a samosprávám

sousedních tibetských autonomních prefektur a okresů (v nichž žije polovina celkového počtu Tibeťanů). Mezinárodní společenství si je dobře vědomo role, kterou decentralizace moci a samospráva mohou hrát v řešení a prevenci konfliktů, obzvláště v mnohonárodních státech. Autonomní uspořádání požadované Tibeťany, tak jak bylo podrobně popsáno v *Memorandu o skutečné autonomii pro tibetský národ*, předaném čínské vládě během 8. kola rozhovorů v listopadu 2008, vychází z právního rámce čínské ústavy a z dlouhodobých zkušeností s realizací autonomního uspořádání v mnoha státech světa. Článek, o němž jsem se výše zmínil, autonomní uspořádání nejen nepodporuje, ale požaduje navíc právní úpravy jdoucí zcela opačným směrem. Ve jménu čínského nacionalismu volá po zrušení autonomního statusu tibetské národní menšiny a po asimilačních opatřeních, jako je povinné studium čínské kultury jakožto kultury většinové. Tato politika hlášená některými komunistickými funkcionáři popírá odlišnost Tibeťanů a dalších ne-chanských národů a pokud by byla přijata, významnou měrou by urychlila zkázu tibetské kultury.

Ačkoli na nedávném zasedání Čínského shromáždění lidových zástupců nebyla přijata žádná opatření v tomto duchu, myšlenky samy jsou vysoce nebezpečné. Pokud by v budoucnu měly vést ke změnám v zákonech upravujících právo na autonomii, mělo by to vážné politické důsledky ve světě i v Tibetu a znamenalo by to ohrožení nadějí na mírové řešení tibetské otázky, jelikož souhlasu Tibeťanů se spoližitím s Číňany bylo JS dalajlamou dosaženo právě na základě požadavku skutečné autonomie.

Čínští vůdci uvažující o změně ústavy by měli mít na paměti možný mezinárodní dopad tohoto radikálního kroku. Nezapomínejme, že souhlas některých vlád s čínskými nároky na Tibet byl prostřednictvím diplomatických jednání podmíněn slibem, že jedinečnost Tibeťanů najde svůj odraz v samosprávném statusu Tibetské autonomní oblasti v rámci ČLR. Asi nejvýznamnějším výrokem v tomto smyslu bylo explicitní ujištění, jež předseda čínské vlády

Čou En-laj dal v roce 1956 indickému premiérovi Džaváharláluvi Néhrúovi.

[...]

Čínští vůdci by si rovněž měli uvědomit, že zrušení ústavou garantovaného práva na autonomii – nehledě na to, že v současnosti není naplněno – by zásadně ovlivnilo postoj Tibeťanů k situaci v jejich zemi. Dalajlamova politika „střední cesty“ stojí na předpokladu, že v rámci čínské ústavy lze najít kompromis mezi požadavkem plné samostatnosti a současným centralistickým diktátorským způsobem vládnutí. Tímto kompromisem může být jediné skutečná autonomie. Pokud by samospráva pozbyla své zákonné opory v čínské ústavě a pokud by se ukázalo, že politiku „střední cesty“ nelze v rámci ČLR realizovat, byli by Tibeťané přinuceni hledat jiná řešení.

Podíváme-li se na současnou situaci v Tibetu, můžeme si udělat představu o tom, k čemu může v nejbližší budoucnosti dojít, pokud Tibeťané nepocítí výraznou, hmatatelnou a smysluplnou změnu v čínské politice a ve způsobu vládnutí, či pokud jim alespoň nebude dána realistická naděje, že k takovým změnám brzy dojde. Tragická vlna sebeupalování, jež se vzedmula ve východním a severovýchodním Tibetu – v oblastech Kham a Amdo, je bezpochyby přímým důsledkem útlaaku, jemuž jsou Tibeťané den co den vystavováni. Neschopnost čínské vlády situaci realisticky hodnotit a odpovědně řešit vyvolává vážné obavy mnoha světových vlád.

Silící náboženské represe v Tibetu, pokračující nenávistné útoky na osobu JS dalajlamy, omezování kultury, včetně potlačování užití tibetštiny, narůstající napětí mezi Číňany a Tibeťany v důsledku sociální nerovnosti, stejně jako dosud nezhodnocené dopady radikálního sociálního experimentu usazování nomádů – všechny tyto jevy dávají tušit, že se protestní hnutí v Tibetu bude šířit a bude nabývat na síle.

JS dalajlama vždy nabádal svůj lid k nenásilí a odvážně vyzýval čínské vůdce k dialogu. Tvrdší a nevíšimavost Číny k jeho návrhům a k utrpení Tibeťanů ohrožují mír a stabilitu

v Tibetu. Dokud hlavním představitelem tibetského národa a jeho duchovního bohatství bude JS dalajlama, nepředpokládám, že by se Tibetané uchýlili k násilí. Pokračování probíhajících represí, či jejich zhoršení, očekávané mnohými pozorovateli, však nepochybně posílí odpor Tibetanů, kteří již dnes nemají co ztratit.

Dopouští-li se některá vláda útlatku svých občanů, reakce mezinárodního společenství by se měla opírat o princip „odpovědnost za ochranu“ (Responsibility to Protect, R2P). Tento princip byl aplikován během projednávání situace v Darfúru, v Barmě či v Libyi na půdě OSN a OSN také vypracovalo rámec pro jeho uplatňování, včetně systému včasného varování. Státní suverenita je privilegiem a odpovědností zakládající se na vůli lidu a nesmí být použita k legitimizaci zneužívání občanů státními orgány. Dojde-li k masovému porušování lidských práv, mezinárodní společenství má povinnost zasáhnout a občany před útlakem ze strany státu ochránit. Přijatá opatření samozřejmě nemusí být pouze vojenské povahy – intervence je krajním řešením.

Čína a Rusko před nedávnem použily svého práva veta v Radě bezpečnosti OSN k zablokování rezoluce týkající se situace v Sýrii, jež na základě principu R2P požadovala sankce vůči syrskému režimu. Učinily tak s odůvodněním, že Rada bezpečnosti nesmí zasahovat do vnitřních záležitostí žádného státu. Avšak ani Čínská lidová republika nezůstane navždy imunní vůči vůli svých občanů a vůči odsudku mezinárodního společenství, bude-li i nadále porušovat mezinárodně uznávané normy chování. A Tibetané budou ve svém tlaku na mezinárodní společenství pokračovat, navzdory veškerým překážkám a protivenstvím. Tváří v tvář nezájmu čínské vlády o jejich opodstatněné a legitimní stížnosti nemají jinou možnost. Dokud čínští vůdci nezmění svou politiku a nezaujmou odpovědnější postoj, mezinárodní společenství musí být neustále ve střehu a ve jménu záchrany Tibetu musí být připraveno k dosud nebývalým krokům.

Děkuji vám za pozornost.

překlad mis

Putování Tibetem

Dzačhuka – Seršul

Daleký severozápad Khamu, Dzačhuka, je oblast rozlehlých vysokohorských pastvin na horním toku tří řek, Jarlung Cangpo, Dlouhé řeky (číns. Jang-c'-ťiang, tib. Dičhu) a Mekongu. Administrativně je celá tato oblast rozdělena do sedmi okresů, z nichž šest spadá pod prefekturu Kjegundo v provincii Čching-chaj a jeden, Seršul, pod prefekturu Karzde v provincii S'-čchuan. Právě okres Seršul, jehož populace čítá asi 65 000 obyvatel na ploše více než 20 000 km², patří k nejdlehlším pasteveckým oblastem v celém Tibetu a v informačních materiálech bývá popisován jako okres „pěti nej“: nejvýše položený, nejrozsáhlejší, nejchudší, nejstudenější a nejdlehlší v celém S'-čchuanu. Nachází se přímo na hranici mezi S'-čchuanem, Čching-chajem a Tibetskou autonomní oblastí. Celá oblast je obývaná převážně kočovnými pastevci (více než tři čtvrtiny obyvatelstva) a je zde jen velice málo vesnic, kde lidé částečně získávají obživu obděláváním půdy. I přesto, že jsou stepi jen řídké osídlené, je tu poměrně velké množství klášterů, z nichž mnohé byly v posledních letech obnoveny. Okresní město Seršul (známé v tibetštině také jako Žumang nebo Dzačhuka, číns. Š'-čchü), ležící v nadmořské výšce okolo 4100 m, se nachází asi 140 km od Kjegunda a 220 km od Maniganga na cestě do Kardze (případně Derge). Jedná se o typické zapadlé tibetské městečko s jedinou hlavní ulicí lemovanou čínskými „kachlíkovými“ jednopatrovými domy a s narůstající čínskou populací. Pro tibetské nomády z okolí je to místo k vyřízení běžných formalit a k nákupům, proto je zde řada obchůdků, čajoven a restaurací určených právě jim. Služby pro případné (nemnohé) turisty jsou zde značně skromné. V době mé návštěvy v roce 2006 zde byl pouze jediný, nově postavený hotel, v němž se mohli ubytovat cizinci. V posledních letech však město prošlo významným rozvojem – spolu s narůstajícím počtem

Pohled na tibetské domky v Seršulu z nedalekého kopce / Foto Kamila Hladíková

čínských usedlíků se zde rozrůstá nevzhledná čínská výstavba a přibývá čínských restaurací a obchodů.

Nejvýznamnějším klášteřem okresu a zároveň největším gelugpovským klášteřem v celém Khamu je Seršul Gönpa (Seršul Thegchen Dargjäleng), kde v současnosti žije asi 800 mnichů (některé zdroje uvádějí až 1300 mnichů). Leží necelých 40 km západně od města Seršul, poblíž hlavní silnice do Kjegunda. Jeho představeným je osmý Dugpa Thubtän Čhökji Gjalchän Rinpoče, známý také jako Seršul Tiwa Rinpoče, který se v posledních deseti letech zasloužil o nebývalý rozkvět kláštera. Nechal vystavět novou poustevnu, kde mohou mniši setrávat v ústraní, a založil několik dobročinných organizací. Mniši se zde vzdělávají v šesti buddhistických kolejích a klášter se pyšní šesti významnými svatyněmi, kde se nacházejí části inventáře a posvátné předměty, jež se zachovaly z doby před Kulturní revolucí. V hlavní budově kláštera se nacházejí dvě shromažďovací síně mnichů, z nichž jedna je stará více než 300 let, ale užívá se zřídka. Druhá byla zbudována v nedávné době a nacházejí se zde sochy Congkhapy a Padmasambhavy s jejich žáky a božstvy. V horním patře jsou kaple, v nichž jsou uloženy různé posvátné relikvie, např. několik zubů tradicí připisovaných samotnému

Buddhovi Šákjamunimu, roucha náležící některým z pančhenlamů a dalajlamů nebo dvě stě let staré sošky ze santalového dřeva. Největší stavbou kláštera je v současnosti čtyřpatrový Dewačän lhakhang, nově postavený chrám zasvěcený buddhovi Amitábhovi. Každoročně v červenci nebo srpnu je klášter dějištěm velké slavnosti oslavující ústup dešťů, na kterou se sjíždějí kočovníci z celé Dzačhuky.

Na jižní hranici okresu, na břehu Dlouhé řeky, která zde odděluje provincii S'-čchuan od Tibetské autonomní oblasti, se poblíž vesnice Denkhog nachází významný geo-

mantický chrám ze 7. století, Longthang Dolma lhakhang. Jeho založení je připisováno tibetskému králi Songcän Gampovi, jedná se údajně o jeden z dvanácti jím vystavěných hlavních geomantických chrámů, jež vyrostly na místě pomyslných údů a orgánů bájně obryně, jejíž tělo symbolizovalo Tibet. Podle této legendy stojí Longthang Dolma lhakhang na její pravé ruce. Svatyni v současné době spravuje asi 20 mnichů a v posledních letech zde probíhala rekonstrukce poničených interiérů. V horách nad Denkhogem je možné projít jednodenní poutní okruh kolem hory Sengge Ngadzong, na níž se nachází poustevna s otiskem ruky Padmasambhavy.

Kamila Hladíková

Koně „zaparkování“ před restaurací ve vesnici poblíž kláštera Seršul / Foto Kamila Hladíková

Pozvánka na výstavu

Turfanská sbírka v berlínském Muzeu indického umění

stálá expozice

Nejvýznamnější soubor exponátů Muzea indického umění (Museum für Indische Kunst, Museumzentrum Dahlem) tvoří sbírka nástěnných maleb, soch, textilií a rukopisů z východního Turkestánu. Nálezy, datované do 2. – 14. století, pocházejí ze čtyř německých expedic, organizovaných a vedených v letech 1902–1914 Albertem Grünwedelem (1856–1935) a Albertem von Le Coqem (1860–1930).

Moderní výzkum Střední Asie započal koncem 19. století, kdy o poznatky a předměty z této oblasti soutěžili významní vědci a cestovatelé z mnoha evropských států. V roce 1898 uskutečnil svou první expedici Aurel Stein, v roce 1899 se do Střední Asie potřeť vypravil Sven Hedin a v letech 1897–98 provedl první archeologický průzkum nalezišť v Turfanské oblasti ruský učenec Dimitrij Klementz. Právě jeho kontakty s Německem stály u počátků cestovatelské vášně Alberta Grünwedela, tehdejšího ředitele indického oddělení berlínského Muzea etnografie. Po mnoha obtížích s organizací a financováním se první pruská výprava vydala na cestu 12. srpna 1902. Zamířila do

Plavci v řece, Kizil, Jeskyně námořníků (č. 212), freska, ca. 6.–7. st. / Foto Daniel C. Waugh

Meditující mnich, Kizil, Jeskyně námořníků (č. 212), freska, 14C datace: 341–437 / Foto Daniel C. Waugh

oázy Turfan, ležící na severní větvi Hedvábné stezky. Grünwedelova pozornost se nejprve zaměřila na zmapování ruin starobylého buddhistického města Khočo v blízkosti Karachodži. Výpravě se podařilo získat manuskripty psané mnoha jazyky a písmy, včetně sanskrtu, ujurštiny, mongolštiny, čínštiny a tibetštiny a památky na působení manichejské, nestoriánské a křesťanské komunity. 44 beden bylo naplněno hliněnými a dřevěnými sochami, dřevoryty, texty a nástěnnými malbami a přes Sankt Peterburg odesláno do Berlína. Druhá pruská expedice, vedená bývalým obchodníkem s vínem Albertem von Le Coqem, dorazila do Turfanu v roce 1904. V březnu 1905 Le Coq opustil naleziště v Khočo a zahájil průzkum chrámových komplexů Sengim a Bezeklik severně od Karachodži. Většina cenných fresek, nalezených ve zdejších jeskynních chrámech,

padla za oběť bombardování Berlína v době II. světové války. Po Grünwedelově příjezdu do Kašgaru v roce 1905 byla zahájena třetí expedice, během níž se pozornost pruského týmu soustředila na naleziště v blízkosti Kuči, zejména na jeskynní komplexy v Kumtuře a Kizilu. Zde bylo nalezeno množství nástěnných maleb, pocházejících ze staršího období než fresky v okolí Turfanu a vykazujících zřetelnější „západní“ vlivy. V Jeskyni s červenou kupolí bylo objeveno množství manuskriptů na palmových listech, včetně nejstaršího sanskrtsky psaného rukopisu, jaký byl kdy nalezen. Po skončení prací v Kizilu se výprava přestěhovala do Šorčuku v blízkosti Karašahru. Práce v okolí Karachodži pokračovaly až do roku 1907: do Berlína bylo odesláno množství beden s nástěnnými malbami, buddhistickými hliněnými, dřevěnými a bronzovými sochami, s malbami na látce a papíru a s množstvím manuskriptů. Čtvrtá, poslední pruská výprava do Střední Asie byla zahájena v roce 1913, za zhoršující se politické situace ve východním Turkestánu. Jejím hlavním cílem bylo dokončení průzkumu lokalit v oblasti Kuči. K největším úspěchům expedice patřilo objevení Jeskyně pávů, Jeskyně holubic nesoucích prsteny a několika buddhistických chrámů mimořádného architektonického a uměleckého významu. Prozkoumána byla rovněž naleziště v Ačik Ilek, Subaši, Kiriši a Kumtuře.

První stálá výstava Turfanské sbírky byla otevřena v Muzeu etnografie v roce 1926 a v roce 1928 byl výstavní prostor rozšířen na 27 místností. V roce 1938, těsně před vypuknutím II. světové války, byly nejcennější objekty zabaleny do beden a převezeny do berlínských bunkrů a solných dolů v západním Německu. Největší nástěnné malby se scénami zobrazujícími bódhisattvovský slib pranidhána však zůstaly na místě a byly zcela zničeny při bombardování v letech 1943 a 1945. V roce 1965 byly zbylé

Jeskyně holubic nesoucích prsteny v Kizilu (č. 123), freska, 14C datace: 431–533 / Foto Daniel C. Waugh

předměty z Turfanské sbírky shromážděny v Muzeu etnografie, odkud byly v roce 1963 převezeny do nově založeného Muzea indického umění. V roce 1998, po třiceti letech aktivní práce, se expozicím muzea dostalo celkové rekonstrukce. Freskám, sochám, textiliím a rukopisům ze severní větve Hedvábné stezky bylo v nové expozici vyhrazeno ústřední místo. Jeskyně holubic nesoucích prsteny z Kizilu byla znovu vystavěna v původních rozměrech a zrekonstruované fresky opět zazářily v celé své kráse.

Mahákášjapa, Jeskyně nad největší jeskyní v Kizilu, 14C datace: 422–529 / Foto Daniel C. Waugh

Text vychází z článku Marianne Yaldizové „The History of the Turfan Collection in the Museum of Indian Art“, otištěného v roce 2000 v časopise Orientations.

mis

Buddhistický Petrohrad

Luboš Bělka

Není příliš známo, že se v bývalém hlavním městě Ruska, Petrohradu (dnes Sankt-Petěrburg) nacházel a dodnes nachází buddhistický klášter, či lépe řečeno chrám. Je nynějším jediným burjatským klášterem nalézajícím se mimo území Burjatska. Při vysvěcení 10. srpna 1915 obdržel chrám jméno „Zdroj vznešeného učení Buddhy, které způsobuje lásku ke všem“ (tib. *Künla cedzä thubwang damchö chungwänä /kun la brtse mdzad thub dbang dam chos 'byung ba'i gnas/*), v ruském přepisu Gunzejčojnej. O historii tohoto chrámu existuje několik publikací z pera ruského historika buddhismu Alexandra I. Andrejeva, z nichž do značné míry čerpá i následující text.

Iniciátorem stavby petrohradského buddhistického chrámu byl Tibeťan 13. dalajlama

Thubtän Gjamccho (1876–1933) a Burjat *cannit chambo* Agvan Lozang Doržijev (1854–1938), který v roce 1888 absolvoval kolej Gandžen v klášteře Däpung, obdržel nejvyšší tibetský akademický titul lharampa a stal se *cannit chambem* a učitelem nového 13. dalajlamy. Získal na něj velký vliv a byl jeho blízkým pracovním i osobním důvěrníkem. U dvora tibetského panovníka vytvořil proruskou skupinu, která měla po dlouhá léta významný vliv na tibetskou zahraniční politiku. V roce 1898 *cannit chambo* A. Doržijev poprvé přibyl k břehům Něvy s cílem přimět ruskou vládu k tomu, aby pomohla Tibetu a postavila se proti expanzionistické politice Britského impéria. V té době se poprvé pokusil založit buddhistickou modlitebnu v hlavním městě. Tato jeho iniciativa byla bez úspěchu, otevřít v Petrohradě jinou než křesťanskou modlitebnu se ukázalo jako velmi obtížné a koncem

19. století neuskutečnitelné. Později, během svých dalších návštěv Petrohradu, se A. Doržijev vracel ke svému úmyslu. Jeho jméno se postupně stávalo ve vládnoucích kruzích známějším. Díky přízni knížete E. E. Uchtomského měl několik audiencí u cara Nikolaje II. a získal vlivné ochránce ve vyšší společnosti, kteří měli porozumění pro „tibetskou otázku“. A ačkoliv diplomatické snahy A. Doržijeva nevedly bezprostředně k očekávaným výsledkům, měly přeci jenom velký politický ohlas a v nemalé míře přispěly ke sblížení Ruska a Tibetu.

Koncem 19. a počátkem 20. století se v Petrohradě vytvořila neveliká „buddhistická kolonie“, čítající několik stovek lidí. Její základ tvořili Burjati a Kalmyci, kteří sem přišli z tradičních míst rozšíření buddhismu: Zabajkalska, Astrachaňské a Stavropolské gubernie. Vyznávali především buddhismus nejvlivnějšího a nejvýznamnějšího tibetského řádu, tzv. žlutých čepic neboli Gelugpa.

Mezi členy této náboženské diaspory patřili také studenti petrohradských vysokých škol a univerzity, řemeslníci, kupci a nižší kozáci. V té době se v Petrohradě usadila i kalmycká nobilita (nojon, tajšové), jako byl kníže Tundutov a Tjumen, vyznáním buddhisté. Knížecí rodina Tundutovových měla salon, který v té době navštěvovala ruská aristokracie, političtí činitelé a další významné osobnosti blízké carskému dvoru. Protože buddhisté neměli vlastní modlitebnu, provozovali obřady v soukromých bytech. Zvláštní skupinu tvořili buddhisté – cizinci, žijící v Petrohradě, jako byli Číňané, Japonci, Thajci (tenkrát ještě známější pod koloniálním pojmenováním Siamci), kteří měli na svých velvyslanectvích malé modlitebny. Jejich počet neustále stoupal v souvislosti s rostoucími obchodními vztahy Ruska s buddhistickým Východem.

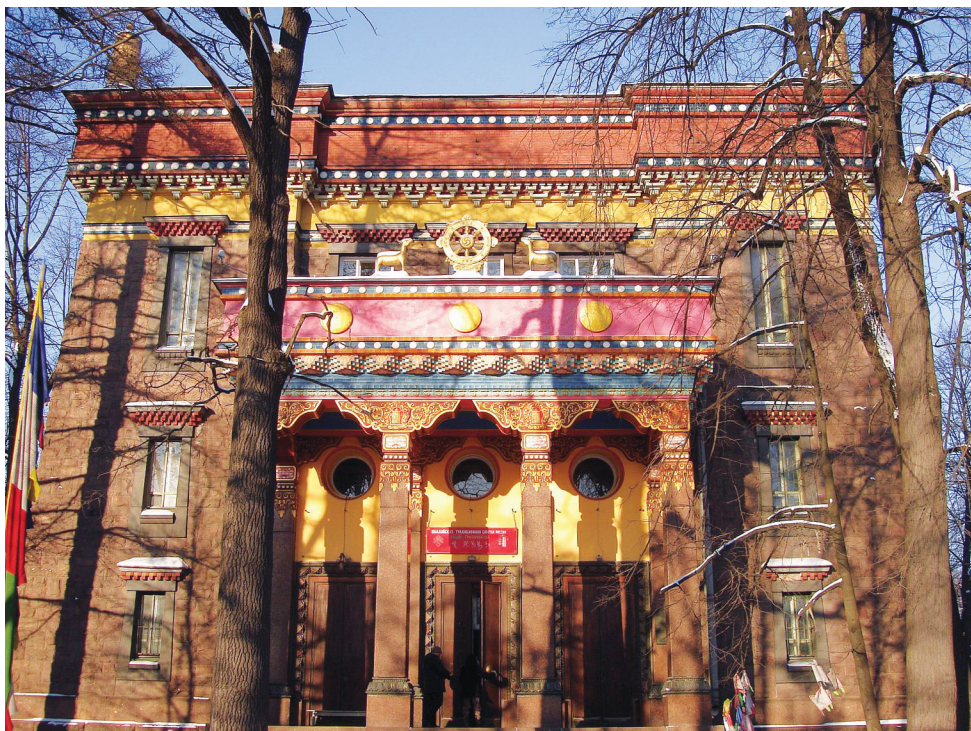
Pozoruhodnou aktivitu v šíření buddhismu, především v petrohradské vyšší společnosti, projevila skupina anglických buddhistů. Jeden z nich, Sir Edward Champley, odjel na konci dubna 1909 do Anglie, aby vybral peníze na stavbu buddhistického chrámu v Petrohradě.

A nakonec, mezi adepty buddhismu se nacházeli i představitelé inteligence a vyššího světa. Nejznámější z nich byl kníže E. E. Uchtomskij, vědec, diplomat a cestovatel, hlavní ochránce A. Doržijeva v Petrohradě. Dalším významným podporovatelem buddhismu v Petrohradě byl baron L. L. von Felkerzem. Přijetí buddhismu těmito lidmi nelze vysvětlit pouhou anglománií. Hluboká krize tradičního křesťanství na počátku 20. století dávala určité části ruské společnosti impuls k intenzivním duchovním hledáním. Neočekávaně se probudil zájem o prastaré náboženství Východu a umožnil tak nově pochopit Buddhovu cestu, vidět v ní spíše a především cestu

mravního sebezdokonalování než náboženství se složitými a málo pochopitelnými obřady. Počet případů konverze k buddhismu od jiných konfesí výrazně

narostl po carském manifestu ze 17. října 1905 o svobodě svědomí a vyznání. V této souvislosti bylo zcela přirozené, že si petrohradští buddhisté přáli mít vlastní chrám, a to tím spíše, že jiná ne-křesťanská skupina, totiž muslimové, zahájila výstavbu vlastní mešity v hlavním městě Ruska.

Na podzim 1908 se A. Doržijev vrátil do Petrohradu s novými návrhy adresovanými ruské vládě. Mezi nimi byla i žádost o výstavbu modlitebny pro místní buddhisty v hlavním městě. Tato žádost byla postoupena na ruské ministerstvo zahraničních věcí. Vedoucí odboru tohoto ministerstva A. I. Izvolskij ve své odpovědi z 12. června 1908 vyjádřil přesvědčení, že „náš příznivý vztah k tomuto dalajlamovu

Chrám Gunzejčojnej / Foto Luboš Bělka

Detail výzdoby / Foto Andrej Marhotin

prání vyvolá hluboký kladný dojem jak u něj samotného, tak u nesčetných buddhistů v Rusku“. Ministr vnitra P. A. Stolypin, poté co se seznámil s žádostí dalajlamy, vyjádřil taktéž vstřícný postoj a povolil výstavbu buddhistické modlitebny „za předpokladu, že budou dodržena pravidla stavebního dozoru“. Iniciativa dalajlamy a A. Doržijeva byla též schválena osobně carem

Novoroční oslavy / Foto Andrej Marhotin

Nikolajem II., který při audienci začátkem roku 1909 ujistil A. Doržijeva: „Buddhisté v Rusku se mohou cítit pod ochranným křídlem mohutného orla.“ Tímto způsobem si A. Doržijev zajistil bez nějakého zvláštního úsilí principiální souhlas nejvyšších instancí. Začala příprava stavby a 16. března 1909 získal A. Doržijev na periferii Petrohradu, v Staré Děrevni na rohu Blagověščenské ulice (dnes Primorskij prospekt) a Lipovoj alleji pozemek a současně zakoupil potřebný stavební materiál. Na konci dubna 1909 byly zahájeny stavební práce na chrámu, ubytovně a škole. Jednalo se ve skutečnosti o malý buddhistický klášter. Koncem roku 1910 už byla hotová hrubá stavba chrámu. V témž roku A. Doržijev zahájil (podle projektu G. V. Baranovského) stavbu tříposchodového obytného domu nedaleko od chrámu, očividně určeného jako ubytovna pro buddhisty. Aby se vyhnul konfliktům se státní mocí, prohlásil A. Doržijev, že tento dům nechává stavět pro vlastní potřebu a že nebude změněn v chrámové příslušenství. 30. listopadu 1911 se A. Doržijev přestěhoval do tohoto domu, aby mohl lépe sledovat probíhající výstavbu. Spolu s ním se přestěhoval

i jeho pobočník, kalmycký buddhista Ovše Norzunov, který se proslavil jako první fotograf Lhasy, města zakázaného pro cizince. Později, okolo roku 1916, nechal A. Doržijev k domu přistavět poschodové kamenné křídlo, které mělo sloužit jako hospodářská část.

První obřad proběhl v ještě nedostavěném chrámu 21. února 1913, u příležitosti dne, kdy se slavilo 300. výročí panování Romanovců. Buddhisté, jak již bylo řečeno, měli zvláštní důvod k oslavě: výstavba buddhistického chrámu v hlavním městě Ruského impéria byla možná pouze díky „laskavosti Bílého cara“. Na oslavy přijel hlavní lama Zabajkalské oblasti bandido chambolama Daši Dorži Itigelov a velvyslanec mongolské vlády kníže Dajcin-van Chanda Dordži. Čestné hosty ubytoval A. Doržijev ve svém domě u chrámu. V deset hodin ráno 21. února 1913 se v buddhistickém chrámu uskutečnil slavnostní obřad za zdraví a blaho imperátora a celé jeho rodiny. Kromě věřících se ho účastnili i členové Výboru pro výstavbu chrámu. Byl zde i známý cestovatel a badatel ve Střední Asii P. K. Kozlov s chotí, který po dlouhá léta udržoval přátelské vztahy s A. Doržijevem. 2. května 1914 car Nikolaj II. definitivně potvrdil stav duchovních buddhistického chrámu v počtu devíti lidí, z nichž bylo pět lamů – gelongů, tedy plně ordinovaných mnichů. Těmto osobám nebylo povoleno bydlet v chrámu, „mohli však přebývat v přilehlé lamaserii podle pravidel lamaistického kultu“. V témž roce do Petrohradu přicestovalo devět lamů, tři ze Zabajkalska, čtyři z Astrachaňské a dva ze Stavropolské gubernie. Jeden z nich již následujícího roku kvůli chorobě musel opustit hlavní město. Spolu s lamy se v chrámu usadil i lotyšský či estonský buddhistický mnich Karl-August Tönninson (1873–1962), který se těšil zvláštnímu postavení u A. Doržijeva.

Druhý velký buddhistický obřad v Petrohradě se uskutečnil 9. června 1914, u příležitosti slavnostní instalace dvou thajských (siamských) soch do interiéru chrámu. Obě chrám obdržel jako dar. První sochu, měděného a pozlaceného sedícího Buddhu Šákjamuniho,

Petrohradští buddhisté před chrámem v roce 1914, uprostřed ve spodní řadě Agvan Doržijev / Foto K. Bulla

daroval siamský král Rama VI. a druhou sochu, stojícího buddhu Maitréju, odlitou z bronzu a vyplněnou sádrou, daroval ruský konzul v Bangkoku G. A. Planson, který nechal obě sochy do Petrohradu i dopravit. Do ukončení výstavby byly obě sochy umístěny v horním chrámovém oltáři.

10. srpna 1915 proběhlo slavnostní vysvěcení chrámu na počest božstva Kálačakry (tibetský Dünkhor, burjatsky *Dujnchor chural*), které je zosobněním učení stejného jména, jež se podle pověsti celé uchovává v Šambhale. Na to poukazují i některé prvky výzdoby chrámu, ačkoli důkazy potvrzující tuto verzi nebyly nalezeny.

V prvních létech po otevření chrámu se často sloužil obřad *džud chural*, v tomto případě se jednalo o prosebné obřady „za vítězství ruských zbraní“ v krvavé světové válce, které v té době ještě nikdo neřikal „první“. V roce 1916 se burjatsko-kalmyčtí obyvatelé kláštera podřídili válečné situaci a mnozí z nich byli mobilizováni na týlové práce do Archangelska. V domě A. Doržijeva vznikl lazaret pro burjatské a kalmycké zraněné. Známý mongolista B. Ja. Vladimircov píše v prosinci 1916 svému kolegovi

A. V. Burdukovovi do Mongolska: „Naši Burjaty se chovají skvěle. O své krajany (rodiče), pozvané na práci, se starají vzorně. Mají své výbory, správná organizace. Přijel sem i jejich bandido chambolama Iroltuev, devětasedmdesátiletý stařec, navštívili Burjaty na válečných frontách, pobýval i v Archangelsku.“ 6. prosince 1916 se uskutečnil slavnostní obřad v chrámu: termín narozenin imperátora se shoduje se Zul-sarem (první měsíc zimy u Burjatů a Mongolů). Proběhly proto dva obřady a pohoštění návštěvníků a projevy, vše v ruštině.

Obtíže válečné doby dopadly i na lamy. Všichni v roce 1917 opustili hladovějící Petrohrad a vrátili se do vlasti. Po únorové revoluci se burjatské a kalmyčtí aktivisté sdružení u buddhistického chrámu stali příznivci neodkladných politických změn a náboženských reforem a vytvořili proto v hlavním městě výbor, který se vyhlásil za ústřední orgán pro věci státní výstavby v Burjatsku a Kalmycku (A. Doržijev, B. Baradijn, širetuj/opat/ S. Žigžitov a další). Prakticky titíž lidé se zúčastnili práce v Prozatímní vládní komisi na dohled nad legislativou týkající se buddhistů v Rusku pod

Restaurační práce / Foto Andrej Marhotin

vedením S. A. Kotljarevského. K práci v komisi byli pozváni také téměř všichni členové bývalého Výboru pro výstavbu chrámu.

Rozhodnutím 2. všeburjatského sjezdu, který proběhl v červnu 1917 v zabajkalském Tamčinském (Gusinoozerském) klášteře, byl chrám v Petrohradě vyhlášen za majetek burjatsko-mongolského lidu. Předpokládalo se, že domy, které se nacházejí v okolí chrámu, budou přeměněny na ubytovny pro studenty z Burjatska a Kalmycka. V roce 1918 pronajal A. Doržijev jako další ubytovnu jednoposchodový dům poblíž chrámu (Lipovaja aleja, č. 4) a zahájil rozhovory s architektem R. A. Berzenem o výstavbě blízkého krematoria. Peníze na novou výstavbu byly shromážděny A. Doržijevem v Astrachaňské gubernii. Avšak v létě 1918 se práce zahájit nepodařilo, neboť ve městě řádila cholera. A brzy na to byl A. Doržijev uvězněn v Kalmycku rudoarmějci a předán do rukou sovětské tajné police (neblaze proslulá čeka), jíž byl obviněn z pokusu o utajený převoz shromážděných prostředků za hranice sovětského Ruska. Po rychlém soudu byl odsouzen k smrti zastřelením. A jenom díky intervencím známých orientalistů, členů bývalého stavebního výboru Ščerbatského, Oldenburga, Vladimircova, Kotviče a jiných, se podařilo A. Doržijeva osvobodit z Butyrské věznice.

Poté, co lamové opustili Petrohrad, neměl kdo dohlížet na chrám. Na žádost A. Doržijeva se toho ujal akademik F. I. Ščerbatskoj, který se přestěhoval do blízkosti chrámu. Na podzim 1919 ho však z tohoto domu vystěhovali, neboť tam byl přesunut vojenský oddíl. Ukradeny byly prakticky všechny předměty, které měly nějakou hodnotu: měděné, bronzové a pozlacené sošky, stříbrné obětní vázy a číše, rituální a jiné nádoby, nábytek, kožichy atp. Pogromščíci poškodili sochu Velkého

Buddhy (hledali v ní ukryté poklady). Barbarsky zničili chrámovou knihovnu. Archivní dokumenty o vztazích Ruska, Anglie, Tibetu a Číny shromážděné A. Doržijevem zmizely beze stop.

Rudoarmějský pogrom, který postihl chrám, vyvolal ostrý protest A. Doržijeva, ve kterém se obrátil s žádostí o pomoc na Lidový komisariát zahraničních věcí RSFSR. Ve svém prohlášení k vedoucímu odboru Východu Ja. D. Jansonovi píše: „Poničení a poškození petrohradského buddhistického chrámu, nepochybně všebuddhistické svatyně, nalézající se pod zvláštní ochranou dalajlamy (...) budou mít nevyhnutelně a určitě negativní dopad na další vývoj vztahů mezi Sovětským Ruskem a buddhistickým východem.“

Po Říjnové revoluci byl A. Doržijev jmenován do funkce představitele Tibetu v RSFSR s plnými právy diplomata. Při petrohradském chrámu byla zřízena neoficiální tibetská mise (oficiální vztahy mezi Tibetem a Ruskem neexistovaly). V roce 1922 se k ní ještě připojila mise mongolská, kterou vytvořil A. Doržijev za účelem kulturně-osvětovým.

Avšak, nehledě na úsilí A. Doržijeva, zůstával chrám po celá ta léta mimo provoz, shromáždit v něm další lamy k obřadům se nepodařilo. V roce 1921 zemřel doma v Zabajkalsku na tyfus jeho širetj S. Č. Žigžitov. To přimělo A. Doržijeva k tomu, aby se počátkem roku

1924 obrátil na ministerstvo zahraničních věcí Mongolska s žádostí o to, aby převzalo buddhistický chrám v Petrohradě pod svou ochranu. Současně si A. Doržijev úředně požádal o mongolské státní občanství. Oběma žádostem bylo vyhověno. Buddhistický chrám zatím přešel pod správu Mongolského vědeckého výboru (příští Akademie věd), který pověřil Agvan-dorže (tj. A. Doržijeva) povinnostmi pracovníka majícího na starost záležitosti mongolských studentů v Leningradě a dále byl ustanoven vedoucím chrámu a přístaveb. Ve stejném roce 1924 vznikly v domech u chrámu (jeden z nich již byl v té době zestátněn) ubytovny pro rafbakovce (studenty Institutu živých východních jazyků, Burjatů, Kalmyků, Mongolů a Tibeťanů).

Právnícké předání chrámu Mongolsku se však uskutečnilo až 1. června 1926. A. Doržijev jako představitel Tibetu a dalajlamův zplnomocněnec v SSSR uzavřel v Moskvě s představitelem (polpredom) Mongolské lidové republiky Bojančulganem smlouvu, podle které byl chrám v Leningradě a „obytné domy k němu připojené na příslušném pozemku“ uznány „společenským majetkem Tibetu a Mongolska“ (1. bod smlouvy). Současně slíbilo mongolské zastupitelství, že se bude starat o „řízení, ochranu, opravy a údržbu tohoto“ (2. bod). V 5. bodě se vymezovalo užívání místností v domech příslušejících ke chrámu: polovina z nich byla dána k dispozici mongolskému zastupitelství, aby je mohlo využívat pro své potřeby, a druhá polovina sloužila k umístění zařízení Mongolska a Tibetu a též lidem z Tibetu, Mongolska, Burjatska a Kalmycka přebývajícím v Petrohradě s „kulturně-osvětovým cílem“.

Obřady se v chrámu obnovily zřejmě až v roce 1927. K jejich každodennímu konání přijela v druhé polovině léta do Petrohradu skupina mongolských a tibetských lamů. Modlitby začaly tradičním *Majdar churalem* a pokračovaly poté celých 45 dní (burjatsky nazývaný *Jarnaj chural*). Během jednoho takového obřadu v roce 1928 se stala neobyčejná událost, o které se dokonce zmínila (byť opožděně)

„Leningradská pravda“ a časopis „Bezbožnik“: „Vědecký pracovník Vladimircov, řádný člen AV SSSR, konvertoval vloni k buddhismu.“ Od roku 1922 se okolo chrámu seskupovali představitelé reformního hnutí v lamaistické církvi na čele s A. Doržijevem, který byl jedním z jeho hlavních ideologů. Ve skutečnosti bylo obnovlenectví (reformátorské hnutí) pokusem o přizpůsobení buddhistického náboženství k nové socialistické skutečnosti reformou („komunizace“) způsobu života lamaistického duchovenstva. Zvláštní důraz byl kladen na návrat k „čistému učení Buddhy“, ve kterém obnovlenci spatřovali počátky socialismu. Aby propagoval reformní ideje obnovlenců, pokoušel se A. Doržijev opakovaně o uspořádání buddhistické výstavy v chrámu. Vypracoval v roce 1926 dokonce i písemný projev u příležitosti jejího otevření, avšak nikdy se mu nepodařilo shromáždit dostatek prostředků na to, aby ji skutečně otevřel.

Triumfem pro A. Doržijeva a jeho přátele (B. Očirova, L. Tepkina, kteří byli pracovníky mise při chrámu, a další) byl První všesvazový sjezd (sobor) buddhistů SSSR, který se uskutečnil v lednu 1927. Podle rozhodnutí sjezdu byl chrám v Leningradě vyhlášen rezidencí Všesvazového duchovního vedení buddhistů SSSR. Byli sem zvoleni lamové Aragva Nasankijev a Dagdan Dambajev.

V roce 1929 přijel do Leningradu z Cugolského kláštera jeden z hierarchů burjatské buddhistické církve a současně příznivec reformního hnutí Danzan Norbojev, šestý *chubilgan* (znovuzrozenec) Ganžirvy-gégéna z Dolon Nuru. Jako tibetský občan se Danzan Norbojev stal zástupcem A. Doržijeva a vedl chrám a zabýval se záležitostmi mongolsko-tibetské mise.

Ve druhé polovině dvacátých a na počátku třicátých let hrál chrám roli centra buddhistické kultury v Leningradě. Zvláště plodná byla spolupráce lamů z Burjatska a Kalmycka s orientalisty, představiteli buddhologické školy akademika F. I. Ščerbatského (B. Ja. Vladimircov, E. E. Obermiller, A. I. Vostrikov, M. I. Tubjanskij a další). V roce 1927 založil F. I. Ščerbatskoj Institut

buddhistické kultury při Akademii věd a jako znalce buddhistické dogmatiky a tradice, odborníky a konzultanty přizval k práci i lamy. Jejich pomoc orientalistům při práci s texty byla v oblasti filosofické, náboženské, medicínské a dalších jistě neocenitelná. Ale na druhé straně lamové velmi oceňovali práci orientalistů stejným způsobem. První všesvazový buddhistický sjezd zaslal okamžitě poté, co se dozvěděl o vzniku Institutu buddhistické kultury, telegram Prezídiu AV SSSR: „První všesvazový buddhistický sobor vyjadřuje Akademii věd, orientalistům Ščerbatskému, Oldenburgovi a Vladimircovovi, hlubokou vděčnost za iniciativu, se kterou vznikl Buddhologický institut, a dále vyjadřuje naději, že studium buddhismu je začátkem správného chápání kulturním světem Západu a zárukou rozkvětu našeho drahecenného náboženství.“

Okamžitě po druhé světové válce vyvstala otázka účelnějšího využití budovy. Orientalisté, akademici S. A. Kozin, I. I. Meščaninov a V. V. Struve energicky žádali příslušné instance o její předání Orientálnímu ústavu AV SSSR. Do chrámu chtěli umístit Muzeum historie náboženství a života Mongolů. Kromě muzeálních sbírek zde měla být umístěna i unikátní kolekce tibetských rukopisů a xylografů, která patřila Orientálnímu ústavu. Část z nich byla odvezena v roce 1940 z *dacanů* Burjat-Mongolska a Čitské oblasti. V přilehlých budovách měl být umístěn vědecko-technický personál muzea a specialisté pozvaní z Burjat-Mongolska a MoLR. Mnoholeté úsilí orientalistů, ke kterým se na konci padesátých let připojil navrátnější se Ju. N. Rerich, skončilo nakonec úspěchem. Rozhodnutím Lensovětu z 9. června 1960 byla budova chrámu dlouhodobě pronajata Akademii věd. 20. října téhož roku se novým majitelem stal Orientální ústav (v té době se jmenoval Institut národů Asie). Avšak brzy se ukázalo, že budova se k předpokládaným účelům depozice unikátních dokumentů tibetského písemnictví nehodí. Proto byly v roce 1962 v bývalém chrámu umístěny tři laboratoře Zoologického institutu. To napo-

mohlo uchování budovy, protože kdyby tam byl umístěn výrobní závod nebo sklad, poškození budovy by jistě bylo mnohem větší. Přesto však toto využití kultovní stavby zraňovalo city věřících. Věc zašla tak daleko, že ve sklepe chrámu byl preparován slon, který posel v řízké zoologické zahradě.

25. listopadu 1968 byla budova vyhlášena za státní památku místního významu. Tato skutečnost ovšem neměla žádný vliv na osud budovy. Změny nastaly až počátkem osmdesátých let, kdy rozhodnutím Lengorispolkomu byla budova předána Muzeu dějin náboženství a ateismu. Muzeem se však chrám nestal ani tenkrát (přesněji řečeno, nestihl se stát). Laboratoře zde umístěné nespěchaly s vystěhováním a v té době proběhly události důležité pro všechny buddhisty SSSR.

V září 1987 navštívil chrám během své návštěvy SSSR 14. dalajlama Tändzin Gjamccho. A již v červenci příštího roku přijíždí do Leningradu lama Kušog Bakula Rinpoče, osobní vyslanec dalajlamy, kurátor malých buddhistických společenství v Indii a jiných zemích. Setkal se se skupinou buddhistů – Evropanů, uskutečnil se obřad v soukromém bytě a chrámu. Tyto události vzbudily zájem světové buddhistické obce o osud leningradského chrámu a nepochybně způsobily jeho navrácení těm, kterým po právu náležel. 28. června 1989, nedlouho po druhé návštěvě lamy Bakuly Rinpočeho v Leningradě, byla Sovětem náboženských záležitostí zaregistrována nová buddhistická společnost v Leningradě – Leningradská společnost buddhistů („Leningradskoje občestvo buddhistov“). 9. července 1990 ispolkom Lengorsoveta lidových poslanců přijal usnesení o předání budovy chrámu tomuto náboženskému sdružení. Na podzim téhož roku tři hierarchové buddhistické církve – tibetští lamové Dänma Ločhō Rinpoče, Thubtän Ngödub Rinpoče a Khamtul Rinpoče – předběžně vysvětlili chrám. Poté za jejich účasti proběhl třídní obřad, kterého se zúčastnilo několik set lidí. Po více než padesáti letech se v hlavní chrámové místnosti opět rozezněly modlitby.

Stručné dějiny Tibetu

Džúngarská nadvláda

Poté, co Džúngaři obsadili v roce 1717 Lhasu, stanul v čele vlády Lhagjal Rabtän a jeho odpůrci byli vsazeni do vězení nebo popraveni. 6. dalajlama Ješe Gjamccho byl sesazen a zavřen v lékařské škole na Čagpori a později byl zřejmě odvezen do Číny, kde záhy zemřel. Džúngaři se zaměřili především proti škole Ňingma a vypálili i některé její kláštery. Nepodařilo se jim však přivést 7. dalajlamu Kalzang Gjamccha do Lhasy, neboť žil v Kumbumu pod patronací Mandžůů. Dosazení dalajlamy na trůn se stalo důvodem pro Mandžuy, aby postupovali na Lhasu a podíleli se na vypuzení Džúngarů z Tibetu. Ještě před příchodem mandžuských oddílů však Džúngary ze Lhasy vyhnala tibetská vojska pod vedením Khangčennäovým (guvernér západního Tibetu) a Pholhanäovým (vládce v Cangu).

Pholhanä a ambani

7. dalajlama usedl na svůj trůn v Potále v roce 1720. Vznikla prozatímní vláda a Lhagjal Rabtän a jeho ministři byli popraveni. Úřad desího byl zrušen a nahradila jej ministerská rada, jejímž předsedou se stal Khangčennä a Pholhanä usedl do jednoho z pěti ministerských křesel. Mandžuoové postavili ve Lhasě kasárna pro své vojsko, ale po smrti císaře Kchang-siho v roce 1722, když nastoupil jeho syn Jung-čeng (1723–1735), bylo vojsko ze Lhasy z důvodu finančních úspor odvoláno. Mezi členy tibetské ministerské rady začalo docházet ke sporům, neboť každý z nich sledoval své vlastní zájmy. Situace se zhoršovala a roku 1727 byl Khangčennä ostatními třemi ministry ubodán, zavražděna byla i jeho rodina a služebnictvo. Pholhanä pobýval v té době v Cangu a měl být také zavražděn, ale jeho lhaští přátelé jej včas varovali. Sehnal vojenskou posilu v Cangu a s vojskem ostatních tří ministrů, kteří jej naverbovali především v Ů a Kongpu, se střetl v Gjan-ce. Po několika měsících bylo uzavřeno příměří za pomoci významných duchovních osobností. Pod záminkou, že jakýsi člověk z Ů zabil několik

lidí z Cangu, se Pholhanä v létě 1728 vypravil na Lhasu. Ministři hledali pomoc u dalajlamy, který s Pholhanäem vyjednal, aby byli posláni do svých sídel a střezeni, než dorazí mandžušští zmocněnci. Císařské vojsko mělo ochránit dalajlamu a ukončit občanskou válku v Tibetu. Mandžušští velitelé odsoudili ministry a jejich přívržence k smrti. Za intriky byl shledán vinným dalajlamův otec, proto byl i s dalajlamou přesunut do Gartharu v Khamu, kde strávil sedm let. Vlády se ujal Pholhanä (1728–1747) a ve Lhasě se opět usadila mandžuská posádka. Vznikl úřad ambanů, tedy velitelů vojenské posádky, kteří přímo zastupovali mandžuského císaře v Tibetu (až do roku 1911). Jednalo se o dva úředníky, většinou vždy Mandžuy, jednoho hlavního a jednoho pomocného ambana. Pholhanä reorganizoval ministerskou radu, dbal na udržování klášterů a nechal připravit nové xylografické vydání tibetských kanonických textů Kandžur a Tandžur, které byly uloženy v klášteře Narthang. V roce 1730 Pholhanä vojensky zasahoval na žádost Bhútanců v Bhútánu, aby urovnal občanské nepokoje, které vznikly ohledně výběru reinkarnace hlavního bhútánského lamy. Od té doby až do roku 1950 každoročně přicházel bhútánský zástupce do Tibetu s dary (ločhag).

V roce 1734 vyslal císař Jung-čeng svého bratra, aby navštívil dalajlamu. Nabídl finančně zaštitit stavbu kláštera na tibetsko-čínských hranicích a pokrytí nákladů na potřeby mnichů. Později císař platil výdaje na veškerý čaj, který se spotřeboval v kláštorech celého Tibetu. Byla to strategie, jak si udržet dobré vztahy a mír s Tibetem. Císař roku 1735 zemřel a na trůn nastoupil jeho čtvrtý syn, Čchien-lung (1736–1795), od něhož dostal Pholhanä titul tün-wang (princ druhé třídy). Pholhanä měl dobré vztahy s mandžuskými vládci a odtud také pramení později zmiňované nároky Mandžůů a Číňanů na správu Tibetu.

Roku 1747 Pholhanä zemřel a na jeho místo dosedl jeho syn Dalaj Batar Gjurme Namgjal. Ten si u císaře stěžoval na chování Mandžůů a ambanů ve Lhasě. Čchien-lung nařídil snížení stavu posádky na sto lidí a ambani měli zakázáno zasahovat do vnitropolitického dění v Tibetu. Gjurme Namgjal se však nespokojil s tímto ústupkem

a usiloval o vybudování tibetské posádky, odchod ambanů ze Lhasy a tajně se snažil navázat kontakty s protimandžusky zaměřenými Džungary. V důsledku toho jej ambani zavraždili a jeho stoupenci poté usmrtili ambany. Dalajlama se snažil situaci ve Lhasě zklidnit a do čela vlády jmenoval panditu Doringa, synovce západotibetského guvernéra Khangčhennäa. Roku 1751 dorazila do Lhasy mandžuská vyšetřovací skupina, která měla zjistit okolnosti kolem smrti ambanů. Vůdci rebelie byli popraveni, ještě než se soudní proces uskutečnil. Čínská trestná výprava dorazila do Lhasy téhož roku, ale kvůli stížnostem Tibetanů na její chování byla většina vojáků z města stažena a zůstala posádka o velikosti 1500 mužů.

Vláda 7. dalajlamy a regenti

Roku 1751 převzal dalajlama veškerou duchovní a světskou moc nad Tibetem. Stanul v čele ministerské rady kašag, jejíž ministři se nazývali kalöni a žabpäové. Vznikla tibetská profesionální armáda, do níž byla každá rodina povinna vyslat jednoho svého člena, a celkem představovala na tři tisíce vojáků. 7. dalajlama zemřel roku 1757 a i přes nepříznivé politické okolnosti své doby je uznávanou osobností na poli náboženském a vědeckém. Po dalajlamově smrti se vlády ujal regent, Demo-tulku Džampal Deleg, první z dlouhé řady zástupců nezletilých dalajlamů. 8. dalajlama byl nalezen v Thobgjalu v Cangu a v roce 1762 byl ve věku čtyř let přiveden do Lhasy, kde od 3. pančhenlamy Paldän Ješeho obdržel jméno Džampal Gjamccho. Regent vyslal na přání císaře Čchien-lunga tibetského architekta a mnichy do Džeholu, kde měly vzniknout dva kláštery připomínající Potálu a Tašilhünpo. Angažoval se také v urovnání sporů mezi Mandžuy a džungarskými Mongoly a mezi Bhútánci a Bengálci. Roku 1777 regent Džampal Deleg zemřel a na jeho místo byl jmenován další regent Ngawang Cchulthim. Roku 1779 pozval císař Čchien-lung pančhenlamu do Džeholu, poté do Pekingu, kde bydlel ve Žlutém chrámu postaveném pro 5. dalajlamu. V Pekingu se však pančhenlama nakazil neštovicemi a roku 1780 zemřel.

Lenka Gyalto

Tibetské odívání

Pásky

Tibeťané nosí různé typy pásků, které se liší použitým materiálem, barevností i svou délkou. Kerag je označení vlněného pásku, který bývá dostatečně dlouhý, aby se dal několikrát obtočit kolem pasu. Pánský pásek může být široký například 15 centimetrů a dámský až 20 centimetrů. Při oblékání je většinou potřeba pomocníka, který drží jeden konec. Pásek se zavazuje mírně pod úroveň pasu. Nělikavrstevný pásek také udržuje bedra v teple a tvoří oporu těla. Nejuniverzálnější barvou pruhovaných pásků je světle červená nebo černá. Většinou se kombinují červené, žluté, bílé, zelené a modré proužky. Pásky bývají někdy zakončeny třásněmi různé délky. Váží se na zvláštní uzel buď vzadu nebo na straně.

Pásky se vyrábějí také z hedvábí, brokátu, kůže a kovu, například ze stříbra, a mohou být různě zdobené. Na základ tvořený hrubou látkou nebo kůží se našívají mušličky kauri, tyrkysy a jiné ozdoby. Doplnují je tepané spony rozmanitých tvarů a provedení. V Kongpu, východně od Lhasy, nosí ženy pásek zvaný čhama, který je vyroben z tlusté bavlněné látky zvláštním způsobem tkané, zdobené stříbrem nebo zlatem, a bývá upevněn k šatům pomocí ozdobných spon. Tibetský pásek mívá také přezky s poutky nebo samostatná poutka, neboť se na něj zavěšují věci, které Tibeťané nosí neustále při sobě.

Doplňky u pasu

Muži nejčastěji mívají u pasu zavěšena křesadla s pazourkem, šídla pro případ opravy bot na cestách, antilopí růžek na rozvazování uzlů, tabatěrky a nože, které mohou být dlouhé i několik desítek centimetrů, často mezi 40 až 70 centimetry. Nože slouží k osobní ochraně, porážení dobytka, vydělávání kůže, krájení masa a zeleniny nebo při jídle. Jejich rukojeť je vyrobena z jačích rohů, zvířecích kostí nebo tvrdého dřeva. Bývá zdobena stříbrným či měděným

Odložené holinky mnichů účastnících se společného modlení (Labrang, Amdo) / Foto archiv autorky

drátkem a pokryta měděnými nebo železnými plátky, někdy navíc vykládaná stříbrem. Pouzdro bývá vyřezávané nebo vykládané mědí, stříbrem, tyrkysy, korály, acháty a jinými drahými kameny. Ženy nosí nožík, manikúru, šitíčko, zrcátko a jiné ozdoby. Přívěšky u pasu žen bývají ze stříbra nebo mědi a mohou mít například podobu různých mincí. Oblíbený je háček kotvovitého tvaru u pasu žen, který slouží k zachycení vědra při dojení tak, že se jedna strana háčku přichytí u pasu a druhá za okraj vědra. K dalším praktickým věcem u pasu patří například kožené váčky na čaj a sůl nebo praženou mouku z ječmene, campu.

Obuv

V Tibetu se tradičně nosí vysoké boty lhamgog s plstěnou podešví a mírně zahnutou špičkou. Přední díl se skládá ze dvou stejných částí a bývá většinou černý. Holinka je sešita ze tří širokých pruhů kůže nebo látky. Vršek gonam tvoří barevné sukno, které většinou ladí s lemy na kabátcí, čhupě. Vzadu jsou boty otevřené a zavazují se pomocí tkaniček lhamdog. Ty mohou mít různé barvy a bývají spleteny z hedvábných nebo bavlněných nití.

Zönpa je název obuvi venkovského obyvatelstva centrálního a západního Tibetu. Tyto holinky mají podrážku z provázků z kozích

chlupů, bavlny nebo ze spletených bavlněných či rostlinných vláken. Holinka je v horním okraji, podél rozstřížené zadní části a uprostřed holeně zdobena. Na spodní část je našitý širší, červený a nad ním užší zelený proužek látky. Nakonec je tato látková část zdobena výšivkou, například geometrickými nebo rostlinnými motivy. Vnitřní část holinky je pošíta bavlněnou látkou.

Šlechtici a úředníci nosili obuv v čínském (gjalham) a mongolském (soghlam) stylu s několikavrstevnou podrážkou z nevydělané kůže. Jednotlivé vrstvy podrážky tvořila také bílá bavlněná látka. Tyto holinky byly většinou z černé kůže, sametu, brokátu nebo saténu. Někdy měly jen spodní část z kůže a holenní část z textilních materiálů. Muži z nejvyšších vrstev nosili boty z bílé jemné prošívané látky, s pevnou bílou podrážkou a zahnutou špičkou, od které vedl barevný pruh látky.

Děti a chudí lidé obývající níže položená údolí někdy chodili nebo stále chodí po celý rok bosí. Pokud nosí boty, bývají vyrobeny z neobyčejnějších materiálů, například z šedavé tkaniny, bez barevného zdobení. Mívají pak podrážku pouze z jedné vrstvy, většinou ručně zpracované kůže. Raději chodí v mokřem počasi bosí, protože si své boty šetří pro chladnější počasí.

Především nomádi si boty vycpávají senem, které poskytuje dobrou izolaci, odvádí vlhkost a slouží místo ponožek. Také je možné použít jako výplň bot ovčí vlnu nebo se vyrábí „vločka“ z doméčka naklepaného lýka jalovce.

V současné době už není tradiční obuv tolik rozšířená jako průmyslově vyráběná obuv západního typu, která je v nízké kvalitě poměrně levná a dostupná. Muži z vyšších vrstev nosí vysoké jezdecké boty s koženou podrážkou. Jsou uzavřené a celé kožené, většinou černé, ale mohou mít i barevné vzory nebo jiné zdobení. Mezi obyčejnými Tibeťany jsou oblíbené především různé sportovní a plátěné boty nebo otevřené boty, například umělohmotné pantofle.

Lenka Gyatso

Ugjänovy zuby

Päma Cchetän

Ugjän byl můj spolužák ze základky, tohleto hodně lidí ví.

Ugjän byl později rozpoznán jako převtěle- nec, tulku. To taky hodně lidí ví.

Ale tohle všechno není důležité. Důležité je, že když bylo Ugjänovi dvacet let, umřel. Později hodně lidí, se kterými jsem mluvil o Ugjänově smrti, říkalo, že o převtělenci se nemůže jen tak říkat, že umřel, ale říká se, že zesnul. Ale Ugjän a já jsme si spolu hrávali, když jsme byli malí, pět let jsme na základce byli spolužáci, a ještě k tomu jsme seděli vedle sebe v lavici. Když člověk skoro stejně starý jako já najednou umřel, a já za každou cenu musel říkat, že zesnul, v té době mi to prostě vážně nešlo přes rty. Ale všichni říkali, tak o něm nesmíš mluvit. Hlavně moji rodiče, za nic na světě mi nechtěli dovolit, abych tak mluvil. Říkali, když takhle mluvíš, je to strašně neuctivé k člověku, který měl mnohem lepší karmu a mnohem víc moudrosti než ty.

Když jsem ty jejich řeči slyšel, ještě o to víc se mi nechtělo to tak říkat. To, že měl Ugjän mnohem lepší karmu než já, to bych teď docela i uznal, protože potom, co se z něj stal tulku, spousta lidí se před ním klaněla a lehala si tváří k zemi. Jednou mě tam rodiče taky vzali a za každou cenu mě nutili, abych se před ním poklonil tváří k zemi. Abych řekl pravdu, moc se mi před ním klanět nechtělo. A on se taky, obklopený hromadou lidí, smál a říkal, ty přece nemusíš. Ale rodiče prostě zanic nesouhlasili a za každou cenu chtěli, abych se před ním poklonil tváří k zemi. Rodiče do mě ještě ryli a říkali, ty si myslíš, že když jsi s převtělencem chodil do školy, že jsi jako on a že se mu nemusíš klanět, co. Nemohl jsem odporovat rodičům, navíc tolik lidí stálo za mnou v dlouhatánské frontě, a tak mi nezbyvalo, než před Ugjänem pobít třikrát hlavou o zem. Když už na to opravdu došlo, on mi v tom také nijak nebránil, jen se na mě s úsměvem díval. V tu chvíli jsem z toho opravdu nebyl zrovna dvakrát nadšený. Ale po-

tom jsem si zas říkal, že když jsem před ním i já pobil hlavou o zem, tak to určitě má mnohem lepší karmu než já. Kdyby ne, tak proč jsem se klaněl já jemu a ne on mně? Některé věci jsou prostě tak a tobě nezbyvá než to uznat, nemá to zkrátka žádný důvod.

Ale to, že byl mnohem moudřejší než já, s tím za žádnou cenu nesouhlasím. Chodil jsem s ním od první do páté třídy na základku, takže těžko může někdo vědět lépe než já, jak na tom byl. Od začátku první do konce páté třídy základky, a to se odvažuji tvrdit na sto procent, ani jednou neprošel v matice. Od začátku první třídy všechny úkoly z matiky opisoval ode mě. Možná tomu nevěříte, když to takhle říkám. Kdyby to tvrdil někdo jiný, taky bych mu to určitě nevěřil. Ale vážně to tak bylo, to můžu odpřisáhnout na tři posvátné klenoty. Pokaždé, když nám učitelka zadala úkol z matiky, to jediné, co dělal, bylo, že trpělivě čekal, až to dodělám já. Dokud jsem to nedopsal, ani si nešel hrát nebo tak něco. Za tohle jsem mu byl docela vděčný. Kdyby si býval šel sám někam hrát, asi bych se necítil moc dobře a úkol bych nedodělal. Až potom mi to teprve došlo a říkal jsem si, že na něco byl docela chytrý, kdybych býval úkol nedodělal, tak by ho neměl ani on. Když ale opisoval můj úkol z matiky, to byl tedy pěkně pečlivý. A ani nevyžadoval, abych u něj zůstával. Většinou, jakmile jsem úkol z matiky dopsal, zmizel jsem ze třídy rychle jako vítr a šel si hrát s ostatními spolužáky. On byl při opisování úkolu velice pečlivý, dá se říct až puntičkářský. Někdy se dokonce stalo, že ho učitelka za úkol pochválila, protože ho měl krásně a čistounce napsaný. V takových chvílích jsem se na něj potajmu i trochu zlobil. Jenže když pak došlo na zkoušky, vůle by byla, ale síl se už nedostávalo. Protože naše matikářka byla hrozně přísná, dá se říct až hysterická. Když při zkouškách viděla, že někdo opisuje, tak testy toho, kdo opisoval, i toho, od koho opisoval, byla schopná roztrhat na cucky a oběma napařit kouli. A tak se nikdo z žáků neodvažoval u zkoušek podvádět. Ugjän byl posera a bál se opisovat a já jsem byl taky posera a taky jsem Ugjana nenechal opisovat. Naše učitelka vypadala tak na třicet. Říkalo se, že

byla rozvedená a neměla děti. Později jsem slyšel někoho mimo školu říkat, že její dítě ve skutečnosti umřelo. Ostatní učitelé ve škole říkali, že proto byla tak hysterická. Zkrátka a dobře, na základce Ugjän u zkoušek z matiky ani jednou neprošel. Ale to všechno bylo, když jsme byli malí.

Když jsme pak vyrostli, já jsem pokračoval ve studiu na střední škole. Po střední škole už jsem ale už dál nestudoval, prostě jsem si v jednom menším městě našel nějakou práci a tak jsem se protloukal, jak to šlo. Ugjän skončil základní školu a dál už nepokračoval. Jeho rodiče měli jen jeho a chtěli, aby zůstal s nimi. A on už ani nechtěl dál studovat. Tam od nás se na střední školu muselo jít do okresního města, proto jsem po základní škole odešel do města. Jednou, když jsem na prázdniny přijel domů, ptal jsem se ho, proč už dál nestudoval. Ze začátku tvrdil, že ho rodiče nenechali. Věřil jsem, že to tak bylo. Ale potom sám od sebe povídá, chceš opravdu vědět, proč už jsem dál nestudoval? Řekl jsem, že chci. Odpověděl, že se bál matiky. Zasmál jsem se a řekl jsem mu, nechal bych tě od sebe opisovat, ne. Řekl, že od páté třídy pokaždé, když opisoval můj úkol, měl z toho hrozně špatný pocit. A už se nechtěl dál cítit pořád tak provinile. A v tu chvíli jsem věděl, že to myslí upřímně.

Zrovna v tom roce, když jsem maturoval, nám oběma bylo osmnáct. A jak už jsem předtím říkal, já jsem si našel práci a z něj se stal tulku. Napřesrok v létě, když jsem jednou přijel domů, poslal za mnou někoho se vzkazem, abych přišel k němu do kláštera. Jeho klášter byl kousek od naší vesnice. Vlastně už jsme se předtím viděli, bylo to těsně po tom, co byl rozpoznán jako tulku toho kláštera. Ten převtělenec, za kterého byl uznán, je u nás v okolí velice významný tulku, všichni věřící v okruhu několika mil pod něj spadají. Toho dne, kdy se konala jeho intronizace, přišla spousta lidí. Skoro všichni s sebou přinesli nějaké dary jako obětiny a všichni se mu klaněli a lehali si před ním tváří k zemi. To bylo tehdy, jak mě rodiče za každou cenu nutili se mu poklonit.

Vzal jsem si tedy nějaké khatagy a takové věci a šel za ním do kláštera. Nějaký mnich mě zavedl do jeho rezidence. Když jsem vstoupil, seděl tam se skříženýma nohama a kolem sebe měl rozložené nějaké posvátné texty a další věci, které běžně používal. Pokynul tomu mnichovi, který mě přivedl, aby se vzdálil. Pod dojmem zvláštní atmosféry, která v té místnosti panovala, jsem pocítil, že jsme si poněkud vzdálení. Uctivě jsem mu podal khatag a zrovna jsem uvažoval, jestli se před ním mám nebo nemám poklonit, když mi pokynul rukou, abych se posadil vedle něj. V jeho tváři stále zůstaly zachované zbytky výrazu, který míval jako malý. Když jsem ten výraz uviděl, připadalo mi náhle, že ta vzdálenost mezi námi jako mávnutím proutku zmizela.

Se smíchem mi řekl: „To pro tebe muselo být těžké, jak tě minule rodiče nutili se přede mnou poklonit.“

Nevěděl jsem, co mu na to mám říct, a tak jsem řekl: „Všichni se před tebou klaní, tak bych se měl taky poklonit.“

Podíval se, jak se tvářím, a povídá: „Teď tady nikdo není, tak se netvař tak škrobeně.“

Když jsem ho slyšel, připadal jsem si ještě víc škrobený.

Změnil tedy téma: „Byl jsi v matice tak dobrý, proč jsi nešel dál na vysokou?“

Důvodů, proč jsem nešel na vysokou, bylo spousta, ale ty jsem mu nechtěl vysvětlovat, tak jsem si něco vymyslel, abych to nějak zamluvil.

Řekl: „Taky jsem něco takového slyšel, ale je to přeci škoda.“

Po jeho boku jsem se postupně uvolnil a připadal jsem si úplně, jako když jsme byli malí.

Řekl: „Teď jsi zase, jako když jsme byli malí.“

Když už jsem se cítil, jako když jsme byli malí, začal jsem k němu přistupovat trochu míň škrobeně a jakoby v žertu se ho zeptal: „Ještě pořád máš takovou hrůzu z matematiky?“

Se smíchem zakroutil hlavou a řekl: „Pořád se jí bojím.“

Taky jsem se zasmál: „Teď už tě nikdo nemůže nutit dělat něco, co ty nechceš, to máš fajn.“

Opověděl: „To zas ne. Můj učitel už mě teď začal zasvěcovat do astrologie. Ale i když to má

hodně společného s matematikou a musí se u toho pořád něco počítat, připadá mi, že to není zdaleka tak těžké jako ta matematika, co jsme měli na základce.“

Trochu mě to překvapilo a poznamenal jsem: „Já jsem ale slyšel, že to je velká věda, o hodně složitější než matematika na základní škole.“

Jakoby ze zdvořilosti opáčil: „Ale kde, není to tak hrozné.“

Nedalo mi to, abych si ho znovu nezačal pečlivě prohlížet: „Nezchytil jsi snad potom, co se z tebe stal tulku? Víš přece, co se říká o pomazaných hlavách.“

Se smíchem dodal: „Možná, že jsem v té době byl na tobě tak závislý, až se z toho stal zvyk.“ Já jsem se na něj jen dál díval.

Potom se mě zeptal: „Slyšel jsem, že kdosi dokázal, že jedna plus jedna je tři, jak je to možné?“ Odpověděl jsem: „To je velká věda, to může dokázat jen nějaký matematický génius.“ I když jsem na matiku byl dobrý od základní školy až do maturity, téhle otázky jsem nerozuměl ani za mák, a tak jsem se snažil to nějak zamluvit.

Řekl: „Vím jenom, že jedna plus jedna jsou dvě, dva plus dva jsou čtyři, tři plus tři je šest, čtyři plus čtyři je osm, pět plus pět je deset, šest plus šest je dvanáct, sedm plus sedm je čtrnáct, osm plus osm je šestnáct, devět plus devět je osmnáct, deset plus deset je dvacet.“

Bál jsem se, že bude takhle pokračovat až do sto plus sto je dvě stě, ale když došel k deset plus deset je dvacet, zarazil se. Šťastně jsem si oddechl. V té chvíli jsem znovu zapochyboval, jak se mohl naučit astrologii, ale přesto jsem řekl: „Počítáš teď rychle.“

Jak předtím počítal, trochu ho to rozrušilo, ale teď jako by se zase zklidnil a hlesl: „Ale stejně nechápu, proč by jedna a jedna mělo být tři.“

Ugjän ve dvaceti letech umřel, ale já jsem byl ve dvaceti stále naživu a to mě trochu mátl. Z matematického hlediska od toho dne bude rozdíl mezi mým a jeho věkem čím dál tím větší. Pokud šlo o Ugjänovu smrt, věděl jsem, že nemám říkat „umřel“, ale v té době jsem prostě

nebyl schopen vyslovit to slovo „zesnul“. Bylo mi zkrátka proti mysli, použít tohle slovo pro odchod kamaráda, se kterým jsem vyrůstal. Ale tohle všechno není důležité. Důležité je, že Ugjän je mrtvý a už neožije.

Naposledy jsem se s Ugjänem viděl toho roku o Losaru. Počínaje prvním dnem tibetského nového roku nám oběma bylo dvacet let. Po pravdě řečeno, potom, co jsem si v tom malém městečku našel nějakou tu práci, vůbec nic se mi pořádně nedařilo. Taky jsem slyšel o tom, že když se lidem z naší vsi nebo z okolních vesnic nedařilo, jak by si představovali, šli za Ugjänem a žádali ho o požehnání a ochranu. Slyšel jsem, že potom, co dostali od Ugjana požehnání, se hodně lidem začalo dařit. Nejsem člověk, co by tomuhle nějak zvlášť věřil, ale v těch posledních letech se mi vážně hodně nedařilo, a tak jsem si říkal, jestli nevyužít toho, že je Losar, a nepožádat Ugjana o nějaké to požehnání.

Potom, co byl Ugjän rozpoznán jako tulku, se po vsi začaly šířit zvěsti o různých zvláštních znameních a zázracích, které provázely jeho narození. Něco jako že ovocné stromy v zimě začaly kvést, že z modré oblohy udeřil hrom nebo že se na jasném nebi objevila duha a takové ty zázračné a nevysvětlitelné jevy. Ničemu z toho jsem moc nevěřil, ale zase ne že bych tomu nevěřil ani trochu. Protože jsem si byl s Ugjänem docela blízký, později se mě někteří lidé taky vyptávali, jestli jako malý dělal nějaké zázraky nebo se něčím odlišoval nebo tak. Kromě toho, že nikdy neudělal test z matiky, jsem si vážně nevybavoval, že by se v něčem nějak lišil od ostatních. Ale jednou jsem si z ničeho nic vzpomněl na jednu věc z doby, kdy byl Ugjän malý. A ta věc minimálně dokazovala, že měl jako malý opravdu dobré srdce. Jednou, bylo to ve třetí třídě, jsme si šli spolu hrát ke Žluté řece. Na břehu je tam velikánský balvan, který je považovaný za zázračný, a Ugjän si tam rád chodíval hrát. Koluje o něm taková pověst. Guru Rinpoče kdysi putoval podél Žluté řeky a procházel tudy zrovna, když se už stmívalo. A tak tady se svými dvěma konkubínami strávil noc opřený o ten veliký balvan. V kameni

potom zůstaly otisky obrysu zad tří lidských postav, po stranách dva menší a uprostřed veliký. Říkalo se, že ten prostřední je Guru Rinpoče a ty dva menší postranní jeho dvě konkubíny. Tenhle balvan je tady u nás považovaný za posvátný a lidé se k němu často chodí modlit. Možná to souvisí i s tím, že tady u nás hodně lidí uctívá Guru Rinpočeho coby otce zakladatele tibetské tradice Ňingmapa. Ugjänovo jméno bylo odvozeno od jména Guru Rinpočeho.

Toho dne tam žádní věřící nebyli. Po libosti jsme si tam celé odpoledne hráli a pak jsme se vydali na cestu zpátky. Cestou jsme na jedné písčíně uviděli živou rybu, jak se tam zoufale mrskala. Ani jsem nepřemýšlel, jak se sem ta ryba vůbec dostala a řekl jsem: „To je pěkně velká ryba, pojďme ji prodat těm dělníkům, co tu staví silnici, ti jedí ryby.“ Ugjän se k ní rozeběhl, zvedl ji a namítl: „To nejde, jdu ji vrátit do vody.“

Sledoval jsem, jak se ryba v jeho rukách ze všech sil zmítala, a řekl jsem: „Vykašli se na to, živou ji stejně k řece nedoneseš, je to moc daleko, cestou ti lekne.“

Ugjän odpověděl: „Jdi sám napřed, já ji odnesu zpátky do vody.“ Jak to dořekl, s rybou v rukách se rozeběhl zpátky. Chvilí jsem se rozmýšlel, ale pak jsem se rozeběhl za ním. Cestou se ryba přestala hýbat, tak jsem znovu naléhal: „Vykašli se na to, zastav, ta ryba už je stejně mrtvá.“ Ale Ugjän mě neposlouchal, dál s rybou v rukách běžel k řece a mně nezbývalo, než běžet za ním. Když jsme doběhli k Žluté řece, já i Ugjän jsme sotva popadali dech, prohnuli v pase jsme se ani nemohli narovnat. Ugjän rybu jemně položil do mělké vody. Ryba plavala na hladině jako mrtvá. Ugjän ji se zatajeným dechem sledoval. Pak sebou ta ryba ve vodě mrskla jednou, mrskla podruhé, a už plavala a odplula do hlubokých vod.

Když jsem to vyprávěl, lidé poznamenali, že takový člověk má určitě od přírody úplně jiné dispozice, než běžní lidé. Protože se toho o Ugjänovi tolik povídalo a sám jsem si taky vybavil nějaké ty střípky, později mi občas taky připadalo, že byl Ugjän v lecčems jiný než ostatní lidé. Proto jsem si ten rok na Losar spe-

ciálně připravil khatagy a nějaké dary a šel se Ugjänovi poklonit a popřát k novému roku.

Když jsem Ugjana spatřil, byl stejný jako předtím a choval se ke mně očividně jako k někomu blízkému. Ale moje chování k němu se přeci jen poněkud změnilo a zdálo se mi, že jsem k němu zcela přirozeně začal počítovat určitou úctu. Potom, co jsem mu uctivě předal khatag a dary, ustoupil jsem o krok dozadu a chystal se před ním poklonit tváří k zemi.

Ugjän mě se smíchem zarazil: „My dva mezi sebou nemusíme dodržovat tyhle formality.“ Jak to říkal, pokynul mi, abych si sedl k němu. Ale já jsem před ním stejně pobídl třikrát hlavou o zem. Seděl tam se zkříženými nohama a díval se na mě. Řekl jsem mu: „Ugjäne, ehm, tulku, v posledních letech se mi pořád nic nedaří, požehnej mi.“

Ugjän se zeptal: „Ty tomu věříš?“

Odpověděl jsem: „Lidi říkali, že požehnání od tebe funguje.“

Ugjän se usmál a řekl: „Kamaráde můj, samozřejmě, že ti požehnám.“

Dořekl to, zavřel oči a odříkal nějaké modlitby. Potom mi z oltáře podal nějakou posvěcenou vodu a řekl mi, abych to vypil. Nakonec mi podal červený amulet a řekl mi: „Nos tohle u sebe.“ Dojatě jsem mu děkoval a děkoval a on pořád říkal, že to nemusím. Potom z ničeho nic řekl: „Hádej, koho jsem nedávno viděl?“ Díval jsem se na něj a řekl: „To neuhodnu.“ Zasmál se: „Hádej. Je to člověk, který nás oba spojuje.“ Zavrtěl jsem hlavou a opakoval: „To neuhodnu.“ Teprve pak řekl: „Nedávno tu byla naše matikářka ze základky.“ Skoro jsem vykřikl překvapením. Co jsme vyšli ze základní školy, neviděl jsem ji. Povídal dál: „Přišla mě sem poprosit o požehnání.“ Zeptal jsem se: „Přišla tě prosit?“ On na to: „Vážně. Vdala se a má dítě.“ Zeptal jsem se: „Zmiňovala se o tom, co bylo, když jsme byli malí?“ Odpověděl: „Ona to nezmínila, ale já jsem jí připomněl, že když jsem byl malý, byl jsem hodně špatný v matematice, a ona nechtěla, abych o tom mluvil. Říkala, že to je její hřích.“

Nechtělo se mi tomu věřit.

Pokračoval dál: „Třikrát se mi poklonila a požádala o ochranu pro své dítě, aby se mu nic zlého nestalo.“ Podivil jsem se: „A cos jí na to řekl?“ Odpověděl: „Řekl jsem jí, že se budu často modlit za jejich blaho. Ona potom s díky odešla.“ Řekl jsem: „Nenapadlo by mě, že by něco takového taky udělala.“ „Zdálo se, že se moc nezměnila, jen vypadala mnohem klidnější.“ Poznamenal jsem: „Možná, že to v té době taky neměla lehké.“ Znovu se nadechl: „Hádej, na co jsem se jí zeptal?“ „To neuhodnu.“ Zeptal jsem se jí, proč někdo říká, že jedna a jedna jsou tři.“ „Co na to řekla?“ zeptal jsem se. „Řekla, že jen učí matematiku na základní škole a že na takovou složitou otázku neumí odpovědět.“

Znovu jsem si vzpomněl, jak mi dříve kladl stejnou otázku.

Dodal: „Později tomu rozhodně musím přijít na kloub, proč jedna a jedna jsou tři.“

Další zpráva, kterou jsem ohledně Ugjäna zaslechl po novém roce, byla ta, že Ugjän umřel. I když teď už jsem schopný uznat, že by se o Ugjänově smrti mělo říkat, že „zesnul“, není to vůbec důležité. Hlavní je, že potom, co Ugjän zesnul, mniši z jeho kláštera a věřící z okolí pro něj chtěli postavit pohřební stúpu a do té stúpy chtěli uložit Ugjänovy zuby. Když se to vezme kolem a kolem, ta věc se stavbou pohřební stúpy taky není tak důležitá. To, že pro vysokého převtěnce, který se odebral do nebe, chtějí jeho věřící postavit upomínkovou stúpu, je ta nejběžnější možná věc. Úplně, úplně nejhlavnější je, že když shromažďovali Ugjänovy zuby, aby je uložili do stúpy, posbírali jich padesát osm. Pro obyčejného člověka je padesát osm zubů evidentně trochu moc. Pro ne úplně obyčejného člověka je ale padesát osm zubů evidentně taky trochu moc.

Abych řekl pravdu, předtím jsem nikdy moc nezkoumal, kolik má člověk vlastně zubů. Proto jsem se zeptal jednoho starce: „Kolik má člověk normálně zubů?“

Stařec se zamyslel a po chvíli řekl: „Možná třicet?“

Jeho odpověď mi nepřišla dostatečně jistá a tak jsem se zeptal jiného starce: „Kolik má člověk normálně zubů?“

Stařec bez přemýšlení řekl: „Třicet dva.“

Když jsem slyšel, jak rozhodně to stařec řekl, připadalo mi, že tenhle počet bude asi správný. Nakonec, abych potvrdil správnost toho počtu, zašel jsem do internetové kavárny. Kluk, co tam obsluhoval, mi řekl: „Musíš mi dát občanku a zaregistrovat se.“

„Proč se mám registrovat?“ zeptal jsem se. „To je nařízení shora,“ odpověděl. „Ty se otravuješ,“ řekl jsem mu. Trochu ho to naštvalo a povídá: „Já tady jenom pracuju, měsíčně za to nedostanu víc, jak pár stovek, a ještě se tu s tebou budu dohadovat.“ Rozhlédl jsem se kolem po lidech, co surfovali na internetu, a občanku jsem mu dal. Cosi vyplňoval a ukazoval při tom na ten sešit, kam registrace zapisoval: „Koukni, všichni, co tu surfují na internetu, se tady zaregistrovali, to je nařízení shora.“ Už jsem nereagoval a čekal jsem, až mi vrátí občanku. Když jsme vyřídili formality k přístupu na internet, zeptal se mě: „Co chceš hledat?“ Nevraživě jsem řekl: „Chci zjistit, kolik má člověk normálně zubů.“ Zasmál se a povídá: „To ani tohle nevíš?“ „No tak mi řekni, kolik má člověk normálně zubů?“ Já na to. Na chvíli se zamyslel a pak zahanbeně řekl: „Jak jsi to teď řekl, měl jsem dojem, že bych měl takovou běžnou věc vědět, ale když se mě takhle přímo zeptáš, kolik jich přesně je, nakonec vlastně nevím. Nebude jich tak něco přes dvacet?“ Díval jsem se na něj a se smíchem jsem řekl: „Jen si je pěkně sám spočítej.“

Pak jsem začal hledat na internetu, a když jsem se ohlédl, zdálo se mi, že ten kluk tam sedí, prst má nacpaný v puse a počítá si zuby.

Zadal jsem dotaz „Kolik má člověk normálně zubů“ do čínského vyhledavače a hned mi vyjelo několik set odkazů. Jeden z nich jsem otevřel. Bylo tam spousta odpovědí a vzkazů od různých lidí. Uživatel s nikem „Krásná zubařka z Pekingu“ uváděl jen jedno číslo: 28. „Ospalý měďa“ nabízel odpověď: 28+4, zuby moudrosti někomu nevyrostou. Uživatel „Kdo se neptá, nic se nedozví“ zase odpovídal: Když vyrostou opravdu všechny, je jich 32, ale zuby moudrosti někomu nevyrostou všechny, takže jich může být mezi 28 a 32. Někteří výtečníci

zuby vůbec nemají, např. kumpáni od Bezzubé dásně.

Nejdetailněji se rozepsal uživatel se jménem „Jsem jednička“, napsal tohle:

Člověk má za život dva typy zubů: mléčné zuby a trvalý chrup. Mléčné zuby obvykle začínají růst kojencům od šestého měsíce a celkem jich v ústní dutině vyroste 20, poslední většínou kolem věku dvou a půl let. Trvalý chrup začíná zpravidla růst kolem šestého roku, proto se prvnímu trvalému zubu říká „zub šestého roku“. Potom mléčné zuby začnou postupně od předních řezáků vypadávat a jsou nahrazeny trvalými. Chrup se většinou vymění do dvanáctého roku věku. Tento trvalý chrup má pak člověk po celý svůj život a měl by o něj proto náležitě dbát. Každý člověk má 32 zubů, opravdu využívaných jich je ale jen 28.

Když člověk ztratí jeden nebo dva zuby, nemůže to nijak ohrozit jeho zdraví. Když ale zuby začnou postupně vypadávat a zůstanou jich méně než 20, začne to mít negativní vliv na různé tělesné funkce. V tom případě je nutné vypadlé zuby nahradit. Je-li v ústní dutině více než 20 funkčních zubů, může to zpomalit stárnutí a má to příznivý vliv na předpokládaný věk dožití. Je to proto, že pokud je zubů méně než 20, potrava nemůže být dostatečně rozmělněna a to má vliv na trávení. Může to také nepříznivě ovlivnit schopnost mluvit a vyslovovat a má to vliv i na vnější vzhled, což může způsobit vznik psychických problémů. Kromě toho jsou zuby také důležitým orgánem pro zachování rovnováhy v těle, mnoho lidských pohybových činností, soustředění i práci mozku doprovází zatnutí zubů. Pokud je zubů méně než 20, schopnost člověka udržet rovnováhu v těle je omezená, při pohybu snadněji dojde k chybě, člověk upadne apod. ---

Tenhle se dokonce věnuje podrobně i takovým otázkám, jako ve kterém vývojovém stádiu používat jakou pastu a tak. Jak jsem to tak četl, úplně ve mně hrklo a říkal jsem si, že se od teď budu muset o svoje zuby lépe starat.

A tak jsme tady všichni pochopili, že těch padesát osm zubů nemůžou být všechno Ugjä-

novy zuby, že mezi nimi musí být i zuby někoho jiného. Mniši z kláštera ty zuby pěkně zabalili do khatagu a odnesli je k Ugjänovým rodičům, aby je identifikovali. Ale Ugjänovi rodiče jen prohlásili, že všechny Ugjänovy zuby, které našli, a další věci, které s ním souvisely, vzali a donesli do kláštera, včetně těch mléčných, které mu vypadly, když byl malý, a které byly naházené na střeše domu i jinde. Teď už není možné rozeznat, které jsou ty cizí zuby, co se přimíchaly ke skupině drahocenných zubů jejich syna. Nakonec ve spěchu, když už byla stúpa těsně před dokončením, představený kláštera všech padesát osm zubů spolu s posvátnými texty a dalšími uchovanými relikviemi uložil do stúpy.

Když byla stúpa dokončena, mnoho lidí se k ní přirozeně přišlo pomodlit a také já jsem se tam často chodil modlit. Těžko říct, jestli to bylo kvůli vzpomínce na Ugjäna, nebo proto, abych ho žádal o ochranu ze zászvěti.

Jednou, když jsem stúpu obcházel, jsem si náhle vybavil něco z dětství.

Jednou po škole jsem šel s Ugjänem k němu domů psát úkoly. Když jsme přišli k nim domů, nejdřív chtěl, abych napsal úkol z matematiky a trpělivě čekal vedle mě. Když jsem úkol dopsal, přišla řada na Ugjäna, aby si ho zase trpělivě a pečlivě opsal. Najednou mě zase rozbolel přední zub, který se mi už pár dní trochu hýbal. Nemohl jsem to vydržet a bolestí jsem vykřikl. Ugjän šel zavolat svého tátu. Jeho táta se na můj zub podíval a řekl: „Ten zub by měl jít ven.“ Jak to říkal, vzal do ruky nit a obtočil ji kolem uvolněného zubu. Potom se mě snažil zabavit nějakými povídkami. Když jsem v puse ucítil slabou bolest, můj zub už měl Ugjänův táta v ruce. Se smíchem mi ho podal a povídá: „Zabal ho do ovčí vlny a vyhoď střešním oknem ven na střechu.“

Zabalil jsem tedy zub do ovčí vlny, došel jsem pod střešní okno a vzhlédl vzhůru, abych se podíval, jak zub vyhodím ven. Ugjänův táta se na mě s úsměvem díval a zeptal se: „Víš, co máš říct před tím, než ho vyhodíš?“ „Jasně, že vím,“ odpověděl jsem.

V našem kraji je taková pověra, že na střeše vedle střešního okna žije skřítek, který se stará

o dětské zuby. Když řekneš zaklínadlo, vyrostou ti pak pěkné zuby.

Ugjän s tátou mě oba pozorovali. Zvedl jsem ten zub zabalený do ovčí vlny a zamumlal jsem zaklínadlo: „Ošklivý psí zub si vem, běloučký sloní zub sem. Ošklivý psí zub si vem, běloučký sloní zub sem.“ Když jsem to dvakrát zopakoval, zub i s ovčí vlnou jsem vyhodil směrem vzhůru a dolů už nespádl. Ugjän i jeho táta mě chválili, že jsem dobře mířil.

Ve vzpomínkách jsem došel až sem a došlo mi, že když byl Ugjän rozpoznán jako tulku, přišlo několik mnichů z kláštera a říkali,

že mezi věcmi, které Ugjänovi rodiče poslali, chybí ještě několik zubů. Vlezli na střechem jejich domu a šmejdili tam pěkně dlouho, až nakonec našli několik Ugjänových mléčných zubů z dětství. Odesli si je jako nějakou vzácnost. Takže si myslím, že ten mléčný zub, který jsem hodil na střechem Ugjänova domu, když jsem byl malý, určitě mniši z kláštera taky našli a odnesli si ho. Teď je uvnitř té vznešené stúpy a spolu s těmi drahocennými Ugjänovými zuby si užívá klanění a modlení zástupů věřících.

2011, překlad z čínštiny Kamila Hladíková

Návštěva premiéra tibetské exilové vlády v Praze

Lozang Sengge, nedávno zvolený premiér tibetského exilu, přijede do Prahy.

21. 10. bude hlavním

hostem **Konference na podporu Tibetu**, na níž se setkají zástupci Tibeťanů žijících ve střední Evropě a představitelé protitibetských organizací. Veřejnost i média jsou vítáni.

Konference se koná od 16 hod. v klášteře sv. Jiljí (vstup zdarma). Od 19:30 bude následovat koncert tibetského zpěváka a hudebníka **Loten Namlinga**.

22. 10. se Lozang Sengge zúčastní konference **Forum 2000** na téma **Média a demokracie**:

Od 12:00 vystoupí v Paláci Žofín na Slovanském ostrově v panelu **Tibet: jak dál** a od 14:30 v panelu **Média a svoboda**.

Plamen pravdy bude 19. a 20. října 2012 hořet v Praze

Do Prahy ho přiveze Thubtän Wangčhen, ředitel Tibetského domu v Barceloně.

Setkání se uskuteční v sobotu 20. 10. od 10:30 hod. v sále Městské knihovny, Mariánské nám., Praha 1. Na programu je proslov hosta, dokumentární film o důvodech sebeupalování Tibeťanů a prostor pro dotazy.

6. 7. '12 byla zahájena celosvětová kampaň Parlamentu tibetské exilové vlády **Plamen pravdy**, jejímž cílem je upozornit na kritickou situaci v Tibetu, vyjádřit solidaritu s oběťmi sebeupalování a získat podpisy na podporu 3 požadavků:

1. **OSN se musí zabývat otázkou Tibetu** na základě rezolucí, které přijalo v letech 1959, 1961 a 1965, a soustavně usilovat o naplnění podstaty těchto rezolucí.
2. **Neprodleně je třeba vyslat nezávislou mezinárodní vyšetřovací komisi**, aby prošetřila současnou krizi v Tibetu.
3. **OSN se musí zasadit o to, aby základní lidská práva Tibeťanů uvnitř Tibetu byla respektována.**

Petice online (do 10.12.): www.flameoftruth.net